

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1920.

Första kammaren.

Nr 40.

Onsdagen den 28 april, e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.

Anmälades och bordlades statsutskottets utlåtanden:

nr 4: I och II, angående regleringen av utgifterna under riksstatens för år 1921 fjärde huvudtitel, innefattande anslagen till försvarsdepartementet, avd. I, Departementet, och avd. II, Lantförsvaret;

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp av en fastighet för generalkonsulatet i Hamburg samt iordningställande av densamma; samt

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående inköp av fastighet för beredande av kanslilokaler vid beskickningen i Paris samt beviljande av medel för nödiga reparationer av nuvarande beskickningshuset.

Fortsattes föredragningen av statsutskottets utlåtande nr 8 A, angående regleringen av utgifterna under riksstatens för år 1921 åttonde huvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet.

Punkterna 217—223.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 224.

I en inom första kammaren väckt motion (nr 13) hade herr K. A. Nilson hemställt, att riksdagen ville besluta den ändring i staten för blindskolorna från 1920 års början, att avlöningen för handarbetslärarinnorna och för lärarinnan i hushållsgöromål skulle utgå med 2,800 kronor, varav 1,800 kronor lön och 1,000 kronor tjänstgöringspengar, förutom husrum med värme, vartill kunde komma tre ålders-tillägg å 300 kronor efter respektive 5, 10 och 15 års tjänstgöring, samt för detta ändamål, dels höja det ordinarie anslaget för institutet och förskolan för blindas nu 103,150 kronor med 1,600 kronor till 104,750 kronor, dels anvisa å tilläggsstat för 1920 ett belopp av 1,600 kronor.

Om löneförbättring för vissa lärarinnor vid blindskolorna.

Utskottet hade i förevarande punkt av angivna skäl hemställt, att herr Nilsons berörda motion ej måtte vinna riksdagens bifall.

Första kammarens protokoll 1920. Nr 40.

*Om löneför-
bättring för
vissa lärarin-
nor vid blind-
skolorna.*

(Forts.)

Herr Nilson, Karl August: Herr talman, mina herrar! Det föreligger visserligen till synes ett enhälligt avstyrkande ifrån statsutskottet på den lilla motion, som jag tagit mig friheten att väcka, men jag anser mig dock hava anledning att säga några ord om den föreliggande saken.

Denna hemställan rör sig om en löneförändring för tre stycken handarbetslärarinnor och en hushållslärarinna vid statens blindinstitut vid Tomtebodan. Detta ärende har varit före i riksdagen förut på det sätt, att deras lönestat ju uppgjorts förra året tillsammans med den övriga staten för abnormlärarna. Emellertid hade direktionen för institutet föreslagit en lön för dessa handarbetslärarinnor jämställd med lönen för ämneslärarinnorna i förskolan vid samma institut. Det var också stor anledning att vänta, att denna framställning skulle särskilt hålla sig i de olika instanserna. Inspektören för blindväsendet förordade samma avlöning och skolöverstyrelsen likaledes. Då ärendet kom till Kungl. Maj:t, vidtogs emellertid där den ändringen, att lönen för dessa handarbetslärarinnor av ecklesiastikministern sattes ned med 400 kronor, varför deras avlöning alltså kom att bli 400 kronor lägre än ämneslärarinnornas.

Nu förhåller det sig så med dessa lärarinnor, att de äro icke handarbetslärarinnor i alldeles vanlig mening, såsom t. ex. vid en folkskola eller ett seminarium, utan de äro på samma gång uppfostrarinnor. De äro jourhavande vid institutet och hava vården om de unga gossarna och flickorna, i detta fall flickorna. Detta uppdrag är för dessa lärarinnor en mycket stor uppgift, och de hava — kan man säga — sin arbetstid upptagen så gott som hela dygnet, d. v. s. under dagen äro de helt och hållet upptagna av sin tjänst, och under natten påkallas mången gång deras arbete på grund av föreliggande förhållanden. Ecklesiastikministern ansåg, som sagt, att dessa lärarinnor kunde och borde sättas lägre än ämneslärarinnorna, men om detta nu icke berodde på en principståndpunkt, att ämneslärarinnor alltid skulle stå högre än yrkeslärarinnor, så måste det hava berott därpå, att nödiga upplysningar om förhållandena vid den tidpunkten icke hade lämnats.

Propositionen kom emellertid till riksdagen i nyss nämnt skick, och vederbörande observerade ej detta i rätt tid, vadan är rent förbiseende framställning om ändring icke kom att göras hos riksdagen. Nu ha dessa lärarinnor dock under det sist gångna året gått in till Kungl. Maj:t med en hemställan om att i år få sitt ärende ånyo förelagt riksdagen. Framställningen är denna gång också förordad av inspektören för blindväsendet och av skolöverstyrelsen. Men den nuvarande ecklesiastikministern har ansett sig, väl av hänsyn till vad förut framkommit, icke kunna framlägga ärendet. Jag har då framlagt det motionsvis, i förhoppning att statsutskottet och riksdagen skulle vilja lyssna till det rättvisa krav, som här föreligger. Det är att märka, att dessa lärarinnor förut stått i en högre klass än ämneslärarinnorna, alltså stått över dem icke blott i socialt hänseende utan även i löneavseende. Genom Kungl. Maj:ts åtgärd och riks-

dagens därpå grundade beslut att sätta ned den för dem föreslagna lönen hava de kommit under ämneslärarinnorna såväl i löneavseende som i socialt hänseende. Att få en ändring till stånd har för dessa lärarinnor blivit en ambitionssak, och behandlingen av deras lönefråga har för dem varit en mycket smärtsam upplevelse. Jag behöver väl icke säga, att här föreligger ett ärende, som, såvitt jag förstår, är utrett så långt som det finnes möjlighet till.

Nu säger statsutskottet, att det icke anser sig »kunna överskåda de konsekvenser en rubbning av den så nyligen fastställda lönestaten kan medföra för andra i densamma upptagna befattningshavare». Ja, jag vädjar till statsutskottet, som har så stor förmåga att kunna överblicka både det ena och det andra, om denna lilla fråga verkligen är av sådan art, att den har alldeles strandsatt utskottet från att kunna överblicka vad den skulle kunna föra med sig.

Utskottet säger vidare, »att frågor av ifrågavarande slag böra vara underkastade den allsidiga prövning, Kungl. Maj:t åt dem kan ägna». Jag ber då få rikta till utskottet den frågan: vilken prövning utöver den, som skett, skulle statsutskottet kunna påfordra? Direktionen, blindinspektören och skolöverstyrelsen hava alla tillstyrkt framställningen. Jag hemställer verkligen, om statsutskottet kan hava anledning att kräva någon ytterligare utredning än den, som här har skett. Jag vädjar verkligen till kammaren i detta fall att låta den orättvisa — om jag får kalla det så — som vederfarits dessa lärarinnor, bliva rättad, vilket vid detta tillfälle låter sig göra, då saken ligger före såsom den nu gör här i kammaren. Jag är förvissad om att utskottet icke egentligen kan taga det angivna skälet så synnerligen djupt. Det skulle icke förvåna mig, om det vore så, som jag föreställer mig, att detta ärende föredragits i trötthetens tecken på natten, då statsutskottet haft så kolossalt många ärenden att behandla. Och jag säger ingenting därom. Man kan tröttna för mindre än så: att arbeta både natt och dag. Men om det är förhållandet, att man icke haft tid att behandla detta ärende nog grundligt, hemställer jag till kammaren, om icke kammaren skulle vilja taga detsamma under omprövning och lämna dessa tre handarbetslärarinnor och denna hushållslärarinna det nödvändiga tillskott i lön, som det här är fråga om. Det rör sig om 400 kronor för en var av dessa, och det kan såsom man förut sagt här i dag, väl icke vara någon summa, som i någon nämnvärd grad inverkar på statens budget. Och att det icke är möjligt att taga fram en sådan sak på grund av en enskild motion, kan väl icke heller gärna hävdas. I dag hava mycket större frågor avgjorts på enskilda motionärers hemställan, och jag hoppas att ingen av de herrar i statsutskottet, som velat försvara utskottets åtgärd, skall kunna ställa sig på den ståndpunkten.

Jag vädjar till utskottets ärade ledamöter, att nu icke motsätta sig mitt förslag, utan i stället tillåta kammaren att besluta i enlighet med min motion, och jag ber, herr greve och talman, att få yrka avslag på utskottets framställning och bifall till den i ämnet väckta motionen.

Om löneförbättring för vissa lärarinnor vid blindskolorna.
(Forts.)

*Om löneför-
bättring för
vissa lärarin-
nor vid blind-
skolorna.*

(Forts.)

Herr Bergqvist: Jag skall gärna medgiva, att det ligger en viss billighet i det yrkaude, som motionären framställt. Men jag vill å andra sidan framhålla, att lärarpersonalens löner i blindinstitutet vid Tomtebodas regleras förra året, och när lönestaten är fastställd av riksdagen så sent som år 1919, så förefaller det verkligen, som om det vore för tidigt att året därpå göra en ändring i densamma.

Herr Nilson menade, att statsutskottet nog skulle vara mäktigt att överblicka alla konsekvenser av ett beslut i den riktning motionen yrkar. Det är dock icke så lätt för ett utskott, som har så ofantligt många ärenden att behandla som statsutskottet, att på varje enskild punkt räkna ut, vad ett beslut i den ena eller andra riktningen kan hava för följder, när icke någon utredning föreligger därom.

Herr Nilson frågade, vilken prövning som ytterligare kunde erfordras. Jag skall då be att få fästa herr Nilsons uppmärksamhet på en sak, som han icke i sitt anförande har beaktat, åtminstone icke berört, och det är den omständigheten, att det vid blindinstitutet också finnes manliga ämneslärare och manliga arbetslärare. Riksdagen har fastställt en skillnad i avlöning mellan de manliga arbetslärarna och de manliga ämneslärarna, och då synes det vara billigt, att en likadan eller motsvarande skillnad finnes även emellan de motsvarande kvinnliga lärarinnorna. På den punkten behöves det tydligen ytterligare en prövning, innan riksdagen kan gå till beslut i överensstämmelse med motionärens hemställan.

Slutligen antydde herr Nilson, att denna fråga skulle hava behandlats mycket knapphändigt i statsutskottet, och att den blivit avgjord i trötthetens tecken. Jag vill då upplysa, att såvida det gäller den förberedande behandlingen av ärendet i avdelningen, så har den visst icke varit knapphändig. Tvärtom har avdelningen mycket grundligt sysselsatt sig med denna punkt, och emedan vi i viss mån behjärtat motionärens framställning, hava vi sökt få till stånd ett kompromissförslag med lönesatser emellan dem, som nu gälla, och dem, som motionären föreslagit. Men då kommo vi till det resultatet, att dessa lärarinnor skulle komma att utgöra en särskild lönetyp, och det ansågo vi icke kunde vara att förorda. Så mycket jag än behjärtar framställningen i sig själv, måste jag dock med hänsyn till de synpunkter, statsutskottet i sin motivering här framhållit och med åberopande av vad jag nämnt beträffande skillnaden mellan manliga ämneslärares och manliga arbetslärares avlöning vid blindinstitutet yrka bifall till utskottets hemställan i denna punkt.

Herr Hellberg: Herr talman! Jag har ägnat någon liten uppmärksamhet åt detta ärende, och jag har fått det intrycket, att här har begåtts en orätt mot några av dessa små i samhället, som det är så lätt att begå orätt emot, därför att de äro så värnlösa.

Det förhåller sig så, att dessa handarbetslärarinnor vid blindinstitutet förut under lång tid hava haft samma löner som arbetslärarna och högre lön är ämneslärarinnorna i förskolan. Under lång

tid hava de sålunda varit jämnställda med den ena parten och stått över den andra. Genom den reglering, som verkställdes i fjol, kommo de emellertid att stå under bägge två — om man räknar med slutlönen, 700 kronor under änneslärarinnorna i förskolan, och 900 kronor under arbetslärarna. Det bör väl ändå, herr talman och mina herrar, vara klart för var och en, att det skall kännas ganska tungt för människor, som hava att utföra en sådan svår och tålamsprövande gärning som dessa undervisarinnor för de blinda, att sedan de i årtal varit jämnställda med eller ställda över andra vid samma institut, plötsligt se sig på detta sätt degraderade under dem.

*Om löneför-
bättring för
vissa lärarin-
nor vid blind-
skolorna.*

(Forts.)

Jag har också fått den uppfattningen, att det inte föreligger sakliga skäl för den degraderingen. Det synes mig vara uppenbart, att den utbildning, som de här berörda lärarinnorna meddela sina elever både med avseende å ren yrkesskicklighet och i fråga om vanlig uppfostran är fullt ut lika betydelsefull som den, vilken meddelas av deras medlärare och medlärarinnor, under vilka de nu blivit ställda i löneavseende. Alla sakkunniga hava ju också, såsom den förste ärade talaren framhållit, uttalat sig till deras förmån.

Jag vill också erinra, att även utskottets talesman erkänt, att en viss billighet talar för motionen, och jag tror inte, att någon, som försökt sätta sig in i frågan, skall kunna jäva detta påstående. Den omständighet, som skulle kunna tala emot är, att den nya löne-regleringen verkställdes så sent som i fjol. Men då vill jag — också delvis till svar på en anmärkning från herr Bergqvist — erinra huru det när denna reglering beslöts tillgick i fråga om arbetslärarnas löner: på förslag av enskild motionär höjdes dessa lärares löner i fjol med 400 kronor utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit. När en sådan förändring kunde vidtagas då, vilket ju visar, att det kungl. förslaget i riksdagen inte ansågs vara på något sätt ofelbart, då synes detta mig ge stöd för den uppfattningen att det kan vara befogat att företaga en rättelse nu också. Det är ju så med allt vad vi människor göra, att det är mer eller mindre ofullkomligt. Jag anser den framställning, som nu kommit från dessa lärarinnor, vilka jag tror förut försummat att »hålla sig framme» och bevaka sina intressen och därför kommit i denna ogynnsamma ställning, verkligen vara så behjärtansvärd, att den bör bifallas.

Det talas om konsekvenserna, och det är ju alltid det stora argumentet emot, när det gäller sådana frågor som denna. Men då det är fråga om konsekvenser, säger jag för min del, att om dessa konsekvenser innebära, att andra oriktigheter hava begåtts, när det gällt lika behjärtansvärda saker som den ifrågavarande, då böra de också rättas. Jag tror sålunda inte, att om man ser på frågan sakligt, man skall behöva vara rädd för konsekvenserna. Vad det gäller är endast att göra rätt mot någon av samhällets små, flitigt arbetande, samvetsgranna medlemmar, mot vilka enligt min bestämda övertygelse en orätt blivit begången. Jag förstår, huru svårt det skall vara att uppnå ett bifali till motionärens framställ-

*Om löneför-
bättring för
vissa lärarin-
nor vid blind-
skolorna.*

(Forts.)

ning, i all synnerhet nu, när kammaren är så glest besatt och obena-
men för varje längre och mera ingående debatt. Men jag tager
ändå mod till mig och ber att få lägga kammaren på hjärtat att här
rätta ett missförhållande, som verkligen behöver rättas.

Jag yrkar bifall till motionen.

Herr Bäckström: Herr talman! Jag får bekänna, att jag
tror, att herr Nilson har rätt i denna fråga. Men det förhåller sig
så, att frågor av denna art äro mycket svåra att behandla direkt i
riksdagen, och att det därför är lämpligare, att de behandlas av
Kungl. Maj:t först och på den vägen komma till riksdagen. Det
är på denna motivering statsutskottet har gått, när det avstyrkt
motionen. Om därför herr Nilson och handarbetslärarinnorna kunna
få Kungl. Maj:t att taga sig an deras sak, så är jag övertygad om
att det icke skall möta svårigheter att få den igenom i riksdagen.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr Nilson, Karl August: Herr talman! Jag är tacksam
för det erkännande, som givits såväl av avdelningens ordförande,
herr Bergqvist, som senast av herr Bäckström. Herr Bäckström
sade bestämt, att han anser, att jag har rätt i min framställning, och
mera erkännande kan man väl icke gärna uttala sig om en sak, än att
man säger, att den är riktig. Men när man har sagt det, skall man
väl också se till, att man gör det rätta, och när man är övertygad
om en sådan sak, är det orätt att icke göra det rätta. Jag hoppas
därför, att herr Bäckström är så vänlig och hjälper mig att få sa-
ken tillrättalagd.

Det är nog lätt att hänvisa till att dessa lärarinnor skola gå
till Kungl. Maj:t, men jag vill påpeka, att de hava varit hos Kungl.
Maj:t. Deras skrivelse medföljer ju här. Men Kungl. Maj:t
har, som jag förut sade, av hänsyn till vad som förra året
beslöts icke velat göra någonting. Jag är säker om att Kungl.
Maj:t i ekklesiastikdepartementet icke har någonting emot att riks-
dagen i dag fattar det beslut, som här påyrkas i motionen.
Jag tror, att första kammaren skulle hava anledning att gläd-
jas, om man som det har sagts, nu kan hjälpa några små i sam-
hället, och jag är förvissad därom, att det icke medför några kon-
sekveser, som på något sätt kan hava menliga följder med sig.
Jag vet genom samtal med utskottsledamöter, att man talat om att
detta skulle kunna hava inverkan t. ex. beträffande döfstumlärare.
Jag har med anledning därav hört mig för om denna sak på veder-
börligt håll och fått den upplysningen, att det icke alls finns några
likställda lärarinnor, varför någon sådan konsekvens icke gärna
kan föreligga.

Jag hoppas som sagt, att riksdagen vill bifalla motionen, och
yrkar bifall till densamma.

Herr Swartz: Ja, mina herrar, det lider intet tvivel att det finns åtskilligt behjärtansvärt i vad motionären här framhållit. Men när den siste ärade talaren säger, att han kan garantera, att det icke blir några konsekvenser alls, därför att han hört sig för på ett eller annat ställe, där man möjligen i utskottet trott, att denna sak skulle medföra konsekvenser, så får jag säga, att det väl kanske ändå är att begära litet för mycket av riksdagen, om man vill, att den på ett vittnesbörd av sådan beskaffenhet skall låta alla sina farhågor med avseende på möjliga konsekvenser försvinna.

Om lönesförbättring för vissa lärarinnor vid blindskolorna.
(Forts.)

Det sades, att dessa lärarinnor, som det här är fråga om, hava gjort en framställning till Kungl. Maj:t, men att Kungl. Maj:t icke velat taga upp saken på grund av förra årets riksdagsbeslut. Om det emellertid nu vid detta års riksdag uttalas, att man finner saken behjärtansvärd och anser, att den bör av Kungl. Maj:t undersökas, på det att man må få full klarhet om vilka konsekvenser det uppstår, så kan jag aldrig tänka mig, att Kungl. Maj:t längre skall vidhålla sin tvekan. Då man på det sättet i alla fall kan få saken fullt utredd, skulle jag vilja hemställa om att kammaren ville bifalla utskottets hemställan i förlitande på att de uttalanden, som gjorts, skola beaktas av Kungl. Maj:t.

Jag får verkligen säga, att om man bifaller enskilda motioner om anslag i det ena och andra fallet och t. ex. företar sig att, som nu yrkas, vidtaga ändring i en stat, som beslöts i fjol, så slår man in på en väg, som jag befarar kan bli ganska farlig och riskabel för riksdagen.

Då jag icke kan se annat än att det har beretts en mycket god väg att komma fram på för dessa lärarinnor och möjligen andra, som med dem äro likställda, om man följer de linjer, som här äro anvisade, under det man eljest tar ett steg ut i det okända, vilket jag icke kan tillråda kammaren eller riksdagen, så ber jag att få instämma i utskottets hemställan.

Herr Hellberg: Ja, herr talman, här erkänner nu en medlem av utskottet, att herr Nilson har rätt, och den siste ärade talaren, som var mest betänksam, yttrade, att det låg något mycket behjärtansvärt i vad som här yrkas. Men är det så, att man känner med sig, att man här har rätt, då är det ingen mening i att rädas för konsekvenserna. Ty om konsekvenserna bli sådana, att man på andra punkter finner, att man gjort något, som inte är rätt, då är det ens ovedersägliga skyldighet att avhjälpa detta. Det konsekvensmakeri, som drives här i riksdagens utskott och som så ofta ställer hinder mot mycket behjärtansvärda saker, det måste jag denna gång bestämt reagera emot, liksom jag gjort det förut. Jag tror, att det är meningslöst att driva konsekvensmakeri på detta sätt.

Den siste talaren nämnde också något om enskilda motioner. Jag tror inte, att det är värt att köra med den käpphästen. Här ha vi nyss på förmiddagen beviljat inte, som det här gäller, allenast 1,600 kronor, utan en halv miljon på en enskild motion, så nog finns det prejudikat tillräckligt i den vägen. Att här besluta en småsak på 1,600 kronor är väl ingenting att göra affär av, därför att det sker

*Om löneför-
bättring för
vissa lärarin-
nor vid blind-
skolorna.*

på en enskild motion. I fjol ändrades som nämnts institutets stat på grund av en enskild motion. Varför är det värre att göra en ändring i år, då det är fråga om samma verksamhet nu som då?

(Forts.)

Herr S w a r t z: Gentemot mig åtminstone kan det väl icke invändas, att det är ett oriktigt motiv, då jag anført, att man skall vara försiktig med enskilda motioner, eftersom jag tillhör dem, som i förmiddags icke ville vara med om att bevilja de 500,000 kronorna. Men jag vill säga, att i det fallet var det icke så farligt, ty där kunde man se, vad som följde av beslutet, men här vet man icke, vad som blir följden. Herr Hellberg sade, att man får ta de konsekvenser, som kunna komma. Ja, men att på det sättet vara med om att taga konsekvenserna utan att veta, vilka de äro, det kan jag väl ändå icke tro vara kammarens mening. Då man därjämte från vår sida hemställer, att Kungl. Maj:t skall taga saken under välvillig omprövning, kan jag verkligen icke finna annat, än att den, som »rör upp himmel och jord för en ganska obetydlig fråga», nog icke är att finna på utskottets sida.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu ifrågavarande punkt hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr Nilson, Karl August, begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 A punkten 224, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 48;

Nej — 35.

Punkterna 225—235.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 236.

Lades till handlingarna.

Punkterna 237 och 238.

Vad utskottet hemställt bifölls.

På hemställan av herr talmannen beslöts nu, att punkten 239 skulle föredragas först sedan punkterna 240—246 blivit behandlade.

Punkterna 240—242.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 243.

*Upprättande
av en kemisk
fackskola i
Skåne.*

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att *dels* medgiva, att en fackskola för kemisk industri finge från och med den 1 juli 1921 upprättas i Malmö; *dels* för den tekniska elementarskolan, maskinfackskolan, husbyggnadsfackskolan, den kemiska fackskolan och det tekniska gymnasiet i Malmö för år 1921 beräkna ett belopp av 117,400 kronor att ingå i det ordinarie reservationsanslaget till tekniska läroverk; *dels ock* till laboratorieutrustning och annan undervisningsmaterieell för den kemiska fackskolan anvisa på extra stat för år 1921 ett reservationsanslag av 10,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två i huvudsak likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren, nr 168, av herr *Gunnar Andersson* och den andra inom andra kammaren, nr 100, av herr *M. Sommelius*, däri hemställts, att i överensstämmelse med den av Kungl. Maj:t den 4 oktober 1907 tillsatta kommitté för den lägre tekniska undervisningens ordnande en fackskola för kemisk industri måtte från och med den 1 juli 1921 upprättas i Hälsingborg.

Utskottet hade i nu föredragna punkt på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande förslag och herr G. Anderssons samt herr Sommelius' berörda motioner,

a) medgiva, att en fackskola för kemisk industri finge från och med den 1 juli 1921 upprättas i Hälsingborg, under förutsättning, att Hälsingborgs stad — utöver redan gjort erbjudande angående tillhandahållande av erforderliga undervisningslokaler samt bostad eller hyresersättning åt rektor — antingen själv eller genom enskilda donatorer ställde till förfogande erforderliga medel till laboratorieutrustning och annan undervisningsmaterieell för nämnda fackskola;

b) för samma fackskola i Hälsingborg för år 1921 beräkna ett belopp av 12,000 kronor att ingå i det ordinarie reservationsanslaget till tekniska läroverk;

c) för den tekniska elementarskolan, maskinfackskolan, husbyggnadsfackskolan och det tekniska gymnasiet i Malmö för år 1921 beräkna ett belopp av 108,400 kronor att ingå i förberörda ordinarie reservationsanslag till tekniska läroverk.

Upprättande
av en kemisk
fackskola i
Skåne.
(Forts.)

Reservation hade avgivits av herrar *S. H. Kvarnzelius, N. A. Nilsson* i Kabbarp, *J. Nilsson* i Malmö, *A. Andersson* i Råstock, *W. Bäckström, C. R. Jansson* i Falun, *O. Nilsson* i Örebro och *S. E. J. Lübeck*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava viss angiven lydelse och att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande förslag samt med avslag av herr *Gunnar Anderssons* och herr *Sommelius'* berörda motioner,

a) medgiva, att en fackskola för kemisk industri finge från och med den 1 juli 1921 upprättas i Malmö under förutsättning, att Malmö stad — utöver redan gjort erbjudande angående tillhandahållande av erforderliga undervisningslokaler samt bostad eller hyresersättning åt fackskolornas tre rektorer — ställde till förfogande ett belopp av 10,000 kronor till komplettering av undervisningsmateriel för nämnda fackskola;

b) för den tekniska elementarskolan, maskinfackskolan, husbyggnadsskolan, den kemiska fackskolan och det tekniska gymnasiet i Malmö för 1921 beräkna ett belopp av 117,400 kronor att ingå i det ordinarie reservationsanslaget till tekniska läroverk.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Herr talman, mina herrar! Vid detta ärende är det, såsom framgår av handlingarna, en reservation. Det gäller ju, huruvida en kemisk fackskola skall förläggas till Hälsingborg eller Malmö. Jag vill emellertid upplysa, att ett korrekturfel inträffat på det sätt, att ett par namn, som skulle stå först på reservationen, hava bortfallit, nämligen herrar *Kvarnzelius* och *August Nilsson* i Kabbarp.

Den gången jag hörde, att utskottsavdelningen hade yrkat, att skolan skulle förläggas till Hälsingborg, trodde jag, att sakska-len verkligen lågo på den sidan — man har ju alltid respekt och ibland till och med en överdriven respekt för dem, som skulle anses sakkunniga — men i varje fall beslöt jag mig strax efter för att gå igenom alla handlingar i ärendet. Sedan jag gjort detta, framför allt efter genomläsningen om den kungl. propositionen, kom jag till det resultatet, att andra avdelningen inom utskottet åsidosatt sakska-len. Hela detta långa utskottsutlåtande är ju också avsevärt rikare på ord än starkt i argument.

Skolöverstyrelsen har, såsom framgår av utlåtandet och den kungl. propositionen, föreslagit, att skolan i fråga skulle förläggas till Malmö. Det göres uteslutande av det skälet, att genom en förläggning till Malmö man dels främjar skolans ändamål, dels handlar ur rent ekonomiska och statsfinansiella synpunkter. Man anser och bevisar, att man gör åtskilliga tusen kronors besparing för varje år. Dessutom fäster skolöverstyrelsen synnerligen stor vikt vid att i Malmö finnes en riklig undervisningsmateriel. Det finnes bibliotek, och detta därför att det sedan länge finnes ett tekniskt gymnasium i Malmö. Skolöverstyrelsen talar också om att Malmö kommer att bättre än Hälsingborg giva möjlighet åt eleverna att bevista skolan. Malmö stad är ju ett stort industrisamhälle och kan såle-

des lämna ett större tillskott av elever än Hälsingborg. Dessutom finnes det en stor bygd kring Malmö, från vilken eleverna dagligen hava tillfälle att resa in till skolan för att återresa till sina hem på kvällen. Detta har, som alla kunna förstå, en stor betydelse med hänsyn till elevernas ekonomi. Ju flera som på detta sätt kunna bevista skolan på dagarna, dess bättre.

Skolöverstyrelsen säger, också, att om skolan förlägges till Malmö, så har man större möjlighet att få behövliga lärarkrafter, än om den förlägges till en plats, där icke såsom i Malmö gymnasium förut finnes. Malmö är på detta sätt synnerligen lämpligt. För det första finnes där sedan många år tekniskt läroverk, elementarskola. Därifrån kan man vid behov få behövliga lärarkrafter. Dessutom kan man för mera teoretiska ämnen vid behov erhålla lärarkrafter från Lund, docenter eller professorer. Därtill säger skolöverstyrelsen, att Malmö förut har två fackskolor. Det är nämligen så, att i Malmö ha funnits en maskinteknisk linje, en byggnadslinje och en kemisk linje, den senare ända sedan år 1877. Man har ombildat den maskintekniska linjen till maskinfackskola och byggnadslinjen till byggnadsfackskola. Det är ganska naturligt, att man bör ombilda den kemiska linjen också till en kemisk fackskola, som bör stanna i Malmö. Skulle man nu taga den kemiska fackskolan från Malmö och förlägga den till Hälsingborg, så amputerade man en skola, som på detta sätt i visst avseende bleve invalid. Skolöverstyrelsen fäster stort avseende vid att man på detta sätt placrar en skola jämsides med två andra för att dels främja skolans ändamål, dels komma i åtnjutande av den undervisningsmateriel, som finnes, och dels få bättre möjlighet att skaffa lärarkrafter, något som skolöverstyrelsen anser, att man icke kan få i Hälsingborg. Skolöverstyrelsen har sammanfattat sitt slutyrtkande i följande ord, som återfinnas på sidan 663 i den kungl. propositionen: »Av vad överstyrelsen sålunda anført framgår, att i fråga om sådana omständigheter, som kunna tänkas befrämja den kemiska fackskolans ändamål, överstyrelsen anser starkt övervägande skäl tala för skolans förläggning till Malmö. Då därjämte sagda förläggning även ur kostnadsynpunkt obestriddligen är den fördelaktigaste för det allmänna, tvekar överstyrelsen icke att föreslå, att den kemiska fackskolan förlägges till Malmö och förenas med därvarande tekniska gymnasium, maskinfackskola och husbyggnadsfackskola under gemensam förvaltning.»

Vad så själva kostnadsfrågan beträffar, gör skolöverstyrelsen en omfattande utredning härom. Därav framgår, att om skolan skall förläggas till Hälsingborg, så åtgår för anskaffande av ny materiel till laboratoriet och ny undervisningsmateriel 50,000 å 75,000 kronor. Om skolan förlägges till Malmö, så finnes största delen av denna undervisningsmateriel redan, eftersom dessa skolformer redan finnas där, och då behöves endast 10,000 kronor för att komplettera den undervisningsmateriel, som redan finnes där.

Sedan utskottet kommit att behandla denna sak, har emellertid någon hälsingborgare förklarat sig villig att anslå 70,500 kronor till

*Upprättande
av en kemisk
fackskola i
Skåne.
(Forts.)*

Upprättande
av en kemisk
fackskola i
Skåne.
(Forts.)

denna undervisnings- och laboratoriemateriel, som behöver anskaffas vid den kemiska fackskolans förläggning till Hälsingborg. Då jag ansett, att alla sakskal voro för Malmö stad, ansåg jag icke, att någon behövde göra en dylik uppoffring från Malmö för att Malmö i detta avseende skulle stå på samma nivå som Hälsingborg. Emellertid fanns det en representant från Malmö, som ögonblickligen förklarade sig villig, att erlägga de 10,000 kronor, som behövdes för att komplettera undervisningsmaterielen i skolan där. Jag motog anbudet, och följaktligen är det ett av de villkor, som medgivits för skolans förläggning till Malmö.

Däremot ställer det sig helt annorlunda, då det gäller de årliga omkostnaderna för skolan. Då visar det sig, att de årliga omkostnaderna för Hälsingborg gå upp till 42,000 kronor, medan de inskränka sig till 28,000 kronor i Malmö. Det är helt naturligt billigare där, därför att, som jag nyss nämnde, tekniskt gymnasium ju redan finnes där. Men dessutom har Malmö förbundit sig att anslå 1,000 kronor i hyresbidrag årligen till de tre lektorer, som skola finnas där. Detta är också ett villkor att räkna med. Om skolan förlägges till Malmö, så är det alltså icke allenast 14,000 kronor, som man årligen besparar, utan dessutom 2,000 kronor till, som man får lägga till dessa. Det blir alltså en årlig besparing för staten och det allmänna av 16,000 kronor.

Jag har, herr talman, velat göra denna lilla orientering i ärendet för att visa, att sakskalen, åsidosatta av statsutskottets andra avdelning, i detta fall tala för Malmö. Jag kan icke anse det vara klokt att försämma skolans ändamål och samtidigt betala 16,000 kronor mera om året. I statsutskottet brukar man ofta säga, att det är icke »statsutskottsmässigt» att ha onödiga utgifter. Här har emellertid en del av statsutskottets medlemmar icke fäst sig vid denna merutgift, som det allmänna årligen onödigt skall punga ut med, jämte det att ändamålet förfelas. Det är ur denna synpunkt, herr talman, som jag ber att få yrka bifall till reservationen, vilken i sin ordning går ut på bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Herr Bergqvist: Herr talman! Det var ganska svårt att på grundvalen av den kungl. propositionen taga ställning till frågan om förläggningssort för den ifrågasatta kemiska fackskolan. För den skull utbad sig den avdelning, som hade att handlägga ärendet, statsutskottets tillstånd att få göra ett besök på de båda platserna, och ett sådant besök avlades såväl i Malmö som Hälsingborg. Därvid kom avdelningen till den uppfattningen, att de skäl, som talade för skolans förläggning till Hälsingborg, voro starkare än de, som talade för Malmö.

Jag vill, innan jag går in på detta, nämna, huru frågan under sin förberedande behandling har handlagts. Det tillsattes år 1904 en kommitté för utredning om den lägre tekniska undervisningens ordnande, och denna kommitté avgav sitt utlåtande år 1912 samt föreslog, att en kemisk fackskola skulle förläggas till Hälsingborg. Sedan tillkallades sakkunniga i departementet för att ytterligare be-

handla och förbereda frågan. Dessa togo icke ståndpunkt till frågan om själva förlägningsplatsen i vidare man än att de förordade, att en kemisk fackskola skulle inrättas och förläggas till Skåne. Sedermera har ärendet passerat de olika myndigheterna, och skolöverstyrelsen har kommit till det resultatet, att skolan borde förläggas till Malmö och förenas med därvarande tekniska gymnasium. På denna linje har också statsrådet gått.

*Upprättande
av en kemisk
fackskola i
Skåne.
(Forts.)*

De synpunkter, som från skolöverstyrelsens och departementschefens sida hava anlagts på frågan, hava varit fyra. För det första har man betraktat frågan ur synpunkten av undervisningens ändamålsenliga ordnande, för det andra från industriens synpunkt, för det tredje från de blivande lärjungarnas synpunkt, och så för det fjärde från finansiell synpunkt.

Jag skall be att få uppehålla mig något litet vid var och en av dessa synpunkter. Om jag då först tänker på undervisningens ändamålsenliga ordnande, så ber jag att få åberopa ett i statsutskottets utlåtande citerat uttalande av förutnämnda kommitté, vilket står på sid. 153. Kommittén uttalar sig så här: »Just i förefintligheten av en fackskola för en viss industri ligger en direkt uppmaning till dem, som ägna sig åt denna industri, att vid fackskolan i fråga söka sin vidare utbildning, och industriidkarna omhulda i regel gärna en skola, som är direkt avsedd att främja deras intressen. En fackskola omfattas sålunda i regel med vida större intresse än en allmän teknisk läroanstalt. En speciell fackskola har också så till vida större utvecklingsmöjligheter än en allmän teknisk skola, att man kan företaga vilka förändringar i dess organisation, man finner lämpliga, utan att därigenom träda andra industriens intressen för nära. Lärokurserna så väl i enskilda läroämnen som i skolan i dess helhet kunna inskränkas eller utvidgas, allt efter som erfarenheten visar detta vara möjligt eller önskvärt.» Det framgår därav, att kommittén, som borde sitta inne med förutsättningar att bedöma frågan, ansett, att en fackskola, som är fristående, har betydligt större möjligheter att anordna sig på ett lämpligt sätt än en, som är förbunden med en större teknisk anstalt. För min del har jag låtit starkt påverka mig av detta kommitténs uttalande, och det har bidragit till mitt ställningstagande i frågan.

Går jag så över till betraktandet av frågan ur industriens synpunkt, vill jag medgiva, att såväl Malmö som Hälsingborg hava stora förutsättningar för att vara förlägningsort för en sådan skola. Det finnes rika industrier på båda platserna och i trakten omkring de båda städerna. Men för min del åtminstone, och jag tror, att också de övriga ledamöterna i avdelningen äro av samma uppfattning, har jag trott mig finna, att särskilt den kemiska industrien är starkare koncentrerad omkring Hälsingborg och i Hälsingborg än i Malmö. När man då tänker på analogien med den elektrotekniska fackskolan, som icke förlades till Örebro, utan till Västerås, på grund av att där fanns en rik elektroteknisk industri, så kommer man lätt till den slutsatsen, att Hälsingborg även från industriens synpunkt bör hava något företräde framför Malmö.

Upprättande
av en kemisk
fackskola i
Skåne.
(Forts.)

Tänker jag sedan på den tredje synpunkten, nämligen lärjungarnas, så får jag säga, att den enligt mitt förmenande avgjort talar till förmån för Hälsingborg. Malmö har en stor teknisk läroanstalt. Ynglingar i denna trakt, som vilja utbilda sig tekniskt, ha ju där tillfälle att få undervisning inom flera grenar. För ungdomen i Malmö och trakten däromkring äro sålunda rika tillfällen redan beredda att få teknisk undervisning. Förlägges nu även den kemiska fackskolan till Malmö, blir ju följden därav, att denna ungdom ännu mera gynnas på bekostnad av ungdomen från andra orter. För de ynglingar, som bo i och omkring Hälsingborg är det förvisso ett önskemål att en decentralisation av den tekniska undervisningen i Skåne sker på sätt, utskottet föreslagit, enär det för dem givetvis vore synnerligen fördelaktigt, om de finge en sådan teknisk fackskola i närheten av sina hem.

Vad slutligen beträffar den finansiella synpunkten är det framhållet, att det blir dyrare att förlägga skolan till Hälsingborg än till Malmö. Jag vill icke förneka, att detta är riktigt, men det gäller icke engångskostnaden för den första utrustningen, ty i fråga där-om har från Hälsingborghållet gjorts så stora uppoffringar, att staten icke behöver vidkännas någon som helst merkostnad. Under en tidig del av riksdagen kom mig tillhanda en teckningslista, där ett antal personer tecknat bidrag till utrustningen av den kemiska fackskolan i Hälsingborg, till det belopp, som här förut är nämnt, 70,500 kronor. Detta kom alldeles spontant, utan att någon som helst påtryckning åtminstone från riksdagshåll, såvitt jag vet, hade ifrågakommit. Detta visar, att det lever ett starkt intresse i Hälsingborg och trakten däromkring att få en sådan anstalt. Därav kan man också draga den slutsatsen, att om skolan förlades dit, den skulle komma att omfattas med stor kärlek.

Vad beräffar de årliga kostnaderna bli de något högre i Hälsingborg. Dock blir merkostnaden icke så stor, som den föregående ärade talaren sökte göra gällande. Han nämnde 16,000 kronor. Här i propositionen står dock bara 14,000 kronor, och vid den beräkning, vi ha sökt göra inom utskottet, har det befunnits, att denna beräkning är ganska hög.

Jag skall nu endast tillägga en sak. Det är, att den byggnad i Hälsingborg, som skulle upplåtas för denna skola, har ett ytterst tilltalande och vackert läge vid sundet. I fråga om läget står den obestriddigen framför skolan i Malmö. Vad lokalernas ändamålsenlighet beträffar kan jag icke heller neka till att jag fick det bestämda intrycket, att de skulle komma att bli bättre i Hälsingborg än i Malmö. Jag beklagar, att vi icke hava ritningarna till den tilltänkta byggnaden här; de äro för tillfället i andra kammaren. — Nej, här finnas de redan och jag skall be att få visa dem. I den större byggnaden, som synes här på planschen, skulle bli yrkesskolor, och i den mindre byggnaden skulle den kemiska fackskolan inrymmas.

Jag har naturligtvis för min del icke något som helst personligt

intresse av förläggningen av denna skola. Bli den förlagd till Malmö, skall jag gärna unna Malmöborna den, och blir den förlagd till Hälsingborg, finner jag det också från min synpunkt vara fullt tillfredsställande. Med hänsyn till vad jag haft äran anföra ber jag i alla fall att få yrka bifall till utskottets hemställan.

*Upprättande
av en kemisk
fackskola i
Skåne.
(Förkl.)*

Herr statsrådet Olsson: Herr talman! Jag tvingas redan nu att gripa in i debatten, därför att man håller på med samma fråga i andra kammaren, och jag är väl tvungen, misstänker jag, att se till, att jag kan få yttra mig även där. Det hade naturligtvis annars varit bäst för mig, om jag först kunnat få höra ytterligare några av de skäl, som ha varit bestämmande för utskottet, då det gått emot Kungl. Maj:ts förslag.

Man kan naturligtvis diskutera frågan Malmö eller Hälsingborg. Såväl motionären i denna kammare som utskottet säger ju, att departementschefen varit synnerligen tveksam. Jag vill emellertid säga, att detta får inte ge den föreställningen, att departementschefen spelat krona och klave om var denna skola skulle förläggas. Det finns skäl, som tala för Malmö, och det finns skäl, som tala för Hälsingborg. Den omständigheten, att departementschefen bestämt sig för Malmö, betyder naturligtvis, att han ansett skälen för denna stad vara de starkaste. Den ärade motionären säger på sid. 1 i motionen, att departementschefen »under erkännande av de viktiga huvudgrunder, som tala för att förlägga den nya fackskolan till Hälsingborg, dock till sist på grund av vissa biomständigheter beslutat sig att föreslå Malmö». Det skulle således vara biomständigheter, som varit för mig talande, och det är inte utan att motionären på sid. 2 låter framskymta, att där även skulle ha spelat in vissa rätt tvivelaktiga Malmöintressen. Det kanske därför inte är mer än rätt, att jag gör en liten utvikning och alldeles speciellt ser på denna motion, som i stor utsträckning också tyckes ha legat till grund för utskottets utlåtande.

Det är två synpunkter, som för mig varit bestämmande. Jag har resonerat som så: var skall jag lägga skolan för att den skall bli bäst från undervisningssynpunkt? Och för det andra: var skall jag lägga den för att den skall bli bäst ur finansiell synpunkt? Jag medgiver, att jag vidare också tänkt litet på lärjungarna, eftersom de ju onekligen ha en viss betydelse för en skola. Som skolkarl har jag då sagt mig, att det blir bäst med undervisningen, om varje lärare får det så, att han kan undervisa i de saker, som han bäst kan. Om jag knyter samman denna skola med det komplex, som redan finnes nere i Malmö, skall det kunna ordnas så, att varje ordinarie lärare verkligen får undervisa i sitt huvudämne, att man således just får speciallärare var timma, och den övriga undervisning, som kan behövas där, tänker jag mig, att den kår av ingenjörer, som finnes i Malmö, och det universitet, som ligger i Lund, nog skola kunna svara för. Mot detta är det så, som den ärade motionären opponerar sig — inte mot möjligheten att ordna det så, utan

Upprättande
av en kemisk
fackskola i
Skåne.
(Forts.)

mot sättet att ordna det så. Han opponerar sig mot att man i största möjliga utsträckning skulle utnyttja väl inarbetade pedagoger, och han har det uttalandet därom, att det är en slags överpedagogisering. Han vill i stället, att undervisningen skall »bestridas av i det praktiska livet verksamma teknici», och tillägger litet längre fram, att det helst bör vara »unga, direkt ur den praktiska ingenjörssamheten tagna krafter», vilka ju då »kunna tillföra sina lärjungar en mera direkt ur det levande livets dagliga erfarenhet vunnen kunskap samt en ungdomlig entusiasm för vissa bestämda uppgifter, än vad en utanför den praktiska verksamheten levande lektor i regeln torde kunna». För de pedagogiska kätterier, som komma fram i detta yttrande, hyser jag mycket starka sympatier, men om det pedagogiska ideal, som den ärade motionären gör sig till målsman för, måste jag säga, att det har redan blivit skamfilat av den s. k. verkligheten, som ibland är en rätt obehaglig criticus. Det är nämligen så, att man vid de tekniska elementarskolorna från början fått kämpa med den svårigheten, att man haft få ordinarie lärare, och att man således måst sköta undervisningen huvudsakligast med extralärare d. v. s. människor, som haft sin huvudsakliga livsgärning förlagd utanför skolans område. Det har som sagt inneburit en helt mängd svårigheter. Först och främst har man haft synnerligen svårt att få kompetenta lärare, och kompetenta lärare som varit villiga att undervisa. Och för det andra har det, om man haft kompetenta lärare att välja på, varit svårt att få tag i sådant folk, som också haft förmågan att lättfattligt och systematiskt lägga fram sina kunskaper för lärjungarna. Ty man må tala om överpedagogisering hur mycket som helst, det är i alla fall så här i världen, att alla äro nu inte födda till lärare. Därjämte flyttade de ifrågavarande lärarna ofta, och det var vanligtvis just de där unga, de som hade de mera vittfamnade vyerna, således de värdefulla. Man måste därför jämnt och ständigt tillgripa rent provisoriska åtgärder. Och vad blev nu följden av detta? Jo, följden blev naturligtvis den, att på de bäst ledda skolorna kom man till den uppfattningen, att om man hade endast två ordinarie lärare — kanske ibland endast en — och dessa inte visade sig vara så särdeles dugliga mer än just i sina speciella huvudämnen, och det vidare var svårt att få extralärare, som kunde fylla ut de brister, som man märkte hos de ordinarie, så gick det inte. Skolorna måste framför allt söka få ordinarie lärare, och det restes därför från dessa tekniska elementarskolor starka krav på sådana. Det är ju en fråga, som riksdagen gång på gång har haft att taga ståndpunkt till. Jag kan hänvisa såväl till Örebro, som till Norrköping; ja till och med Tekniska skolan här i Stockholm, där man väl tycker, att det skulle finnas synnerligen gott om de där unga och duktiga o. s. v., också den har att kämpa med precis samma bekymmer som de tekniska elementarskolorna i landsorten. Det är tydligen på det sättet, att det inte alltid är så synnerligen klokt att lita till dessa »i livet verksamma praktici», som motionären så varmt talar för. Den erfaren-

het, som man har på detta område, talar således inte för motionärens uppfattning, och inte heller för den uppfattning, som herr Bergqvist alldeles nyss gjorde sig till målsman för.

*Upprättande
av en kemisk
fackskola i
Skövde
(1 ark.)*

Jag har vidare trott, att Malmö skulle vara fördelaktigare från rent finansiella synpunkter. Jag ser bort från engångskostnaderna. Jag skall villigt medge, att jag, redan innan detta ärende kom in i statsverkspropositionen, visste, att man därnere i Hälsingborgstrakten var intresserad för bidrag till dessa engångskostnaders täckande, men av vissa skäl ansåg jag mig inte böra taga hänsyn till den saken. Jag har då trott, säger jag, att Malmö eljest ur finansiell synpunkt skulle vara den bästa förläggningsorten. Jag resonerade som så: om en skola kan med en annan dela laboratorier och ritsalar, om den kan dela bibliotek, samlingar och undervisningsmaterial, om den kan halvera kostnaderna, då det gäller vaktmästare och eldare och uppvärmning o. s. v., då bör det ju kunna bli en liten besparing. Nu kommer emellertid motionären och nästan gör mig ledsen genom att säga, att detta endast är sken, och villa, ty, som han säger, *i längden* håller sig inte det där. För Malmö bara skolan, så skall man få se, att det snart blir trångt där nere, och då behöver man egna laboratorier och egna ritsalar, och det blir bara dyrare. Det är klart, att det är mycket svårt att se in i framtiden men utskottet har ju i alla fall kommit till en utgift för hösten år 1921, som med 3,000 kronor överstiger Kungl. Maj:ts förslag; dessa 3,000 kronor äro åtminstone ingen villfarelse.

Jag förmodar, att motionären har betraktat allt detta, som jag nu framhållit, såsom biomständigheter därför att det för honom finnes en sak, som går över allting annat, och därest man rätt uppfattar denna, talar den synnerligen starkt för Hälsingborg. Det är frågan om centralisation och decentralisation. Han utgår från det resonemanget, att det inte är rätt, att allting får lov att liksom klumpa sig, utan det bör vara så, att de olika kulturfaktorerna verkligen ströms ut över landet. Det är naturligtvis en fullt riktig reflexion att det är så mycket här i världen, som har tendens att rotera omkring en centralpunkt, och det har det naturligtvis därför, att det ligger vissa fördelar i att rotera kring denna centralpunkt. Men det är också klart, att det har vissa nackdelar. Om det, såsom här har sagts, finns en stark industri utvecklad någonstans och det behövs undervisningsanstalter för att tillfredsställa just denna industri, så är det riktigt och naturligt, att man förlägger skolorna till denna trakt av landet. Motionären säger på ett ställe i motionen: »I hemmen i industriorterna uppväxer en ungdom, som i starkare grad än inom andra trakter från barnsben insuper förutsättningarna för en utbildning sådan som den kemiske fackskolan är avsedd att bringa; detta kan ingen, som vill se saken som den är, med fog bestrida.» Det är fullkomligt riktigt. Befolkningen här är liksom inställd på denna industri. Det är precis samma sak, som gör, att det ju i allmänhet är kustbefolkningen, som blir sjömän. Det är sällan man träffar en sjöman, som vuxit upp långt inne i

*Upprättande
av en kemisk
fackskola i
Skåne.
(Forts.)*

landet. Detta är själva tanken i centraliseringen. Men därav får man naturligtvis inte draga den slutsatsen, att detta skulle tala mer för Hälsingborg än för Malmö. Detta talar för Skåne, men sedan man väl kommit ned till Skåne, då bör man söka efter, var man *där* har den lämpligaste platsen. Och det är i det avseendet som det förefaller mig, att det finnes åtskilliga skäl, som tala för Malmö, inte bara pedagogiska och finansiella, utan också den omständigheten som den förste talaren i ärendet framhöll, nämligen att Malmö har en större rayon, att man således kan förvänta ett större antal lärjungar från den trakten.

Nu förefaller det åtminstone mig, att saken ligger så, att motionären inte har rätt i vad han säger om det pedagogiska, att han inte har rätt i vad han säger om det finansiella, och att han heller inte har rätt i vad han säger om centralisationen. Han har mycket starkt framhållit, att det är den omständigheten, att han är representant för Hälsingborg, som har gjort att han väckt sin motion. Han har redan från början velat värja sig för den misstanken. Jag böjer mig ju för denna förklaring, men jag kan då endast tillägga, att i så fall måste det hela bero på ett missförstånd.

Om jag sedan går över till utskottet, har detta till en början också tagit upp frågan om centralisation och decentralisation. Att jag på detta sätt med en kanske rent tröttande upprepning talar om denna centralisation och decentralisation, är därför, att hela ärendet kretsar omkring just detta. Nu har utskottet, som jag säger, ävenledes tagit upp denna fråga, men jag kan då inte säga, att utskottet på något sätt bättre eller klokare rätt ut saken. Utskottet har sammanblandat tre ting, dels något som man kan kalla för territoriell centralisation, dels något som man med fog kan kalla för administrativ centralisation, och så slutligen något som man skulle kunna kalla för iuördes hjälp. Det är detta som har gjort, att utskottet i viss mening har tagit departementschefen i upptuktelse därför, att han alldeles obehörigen tänkt på lärjungarnas intressen. Utskottet säger nämligen på sid. 155: »Vad angår den av departementschefen framhållna synpunkten av lärjungarnas intressen, d. v. s. sådana omständigheter, som gynna elevernas möjligheter att begagna undervisningen, såsom närhet till skolan, möjlighet att bo i hemmet och levnadskostnaderna på orten, vill utskottet framhålla, att detta är en synpunkt, som enligt utskottets uppfattning icke bör läggas på en fråga sådan som den förevarande. Inrättandet av en kemisk fackskola är eller bör vara en angelägenhet, som avser hela landets eller en viss större landsändas intressen och som icke får innebära ett ensidigt gynnande av en särskild stad framför en annan. Malmö har i avseende å tekniska läroanstalter blivit så pass tillgodosedd. att, om man här anlägger berörda synpunkt, man redan i denna omständigheten kan se ett skäl att ej bereda denna stad än ytterligare fördelar genom en fortsatt utvidgning av det tekniska läroverket därstädes.» Och vidare: »Frågan om den kemiska fackskolans förläggning har utskottet uteslutande

betraktat från den synpunkten, att det här är fråga om en läroanstalt, ej avsedd närmast för lärjungar från en viss stad eller en viss trakt utan från hela landet.»

Jag må då — naturligtvis med förlov — säga, att detta är att vara patetisk på fullkomligt fel ställe — på samma gång som det ju också alldeles slår benen undan den ställning, som utskottet för övrigt ställt sig på. Skolan skall ju förläggas till Skåne, visserligen för landets skull, det är naturligtvis klart, men framför allt för Skånes skull, och inte annat än jag kan se är detta enligt utskottets eget resonemang faktiskt att gynna skåningarna. Läger man sedan skolan till Hälsingborg, gynnar man hälsingborgarna, lägger man den till Malmö, gynnar man Malmöborna. Att man gynnade Skåne, berodde på att det fanns särskilda skäl för att gynna Skåne. Skall man gynna malmöborna eller hälsingborgarna, skall det finnas särskilda skäl för att göra detta. Naturligtvis — det är ju själva centrum i hela detta resonemang. Om man nu lägger skolan till Malmö, då är det ju sant att den kommer att bruka vissa lokaler gemensamt, och den kommer att ha vissa lärare i sambruk och dela vissa utgifter för en mängd saker med det andra komplex, som förut finnes där nere. Men detta är i och för sig självt inte någon centralisation, lika litet som det är centralisation, att en privatskola delar lärare med en statskola och ibland även lokaler. Men det ligger naturligtvis i förläggningen till Malmö en viss administrativ centralisation, det kan inte förnekas, och detta har vissa olägenheter med sig. På denna punkt har man emellertid sökt neutralisera den värsta olägenheten, nämligen den gemensamma rektorn, och det har man gjort på så sätt, att man sökt skaffa olika vice rektorer för de olika fackskolorna. I den punkten misstänker jag för övrigt att den förste årade talaren inte fått sammanhanget fullt klart för sig, vilket gjorde, att herr Bergqvist inte heller kunde förstå hans resonemang. Det är nämligen för att dessa tre lektorer skulle vara ett slags vicerektorer för de olika fackskolorna, som de skulle få de 1000 kronor i hyresbidrag, som han talade om.

När man hunnit så långt, känner man liksom ett behov av att säga, att detta skola vi naturligtvis egentligen inte tvista om. Jag medger, att det är något sent att komma med detta, men det är ju bättre att komma sent än aldrig. Det har verkligen förefallit mig, när jag läst såväl utskottets betänkande som motionen, att allt detta tal om centralisation och decentralisation och lärjungarnas intresse egentligen är dekorationer — tillåt mig säga, med en viss dragning åt kubism. Tyngdpunkten ligger på ett helt annat håll. Det är ju, såsom herr Bergqvist sade, så, att utskottets andra avdelning har rest ned till Malmö och Hälsingborg, och på den resan har man sett så mycket eller, rättare sagt, har man försett sig så mycket, att man bestämt sig för Hälsingborg. Utskottet säger på denna punkt, att utskottet är övertygat, »att en dylik skola, såsom en fristående anstalt förlagd till Hälsingborg, skulle gå en betydligt rikare och allsidigare utveckling till mötes än om den inrymdes såsom en integrerande del i det omfattande komplex, som vid bifall till Kungl.

*Upprättande
av en kemisk
fackskola i
Skåne.
(Forts.)*

Upprättande
av en kemisk
fackskola i
Slåne.
(Forts.)

Maj:ts förslag det tekniska läroverket i Malmö skulle erbjuda.» Det är klart, att inför detta skäl eller rättare sagt inför detta perspektiv är det, som även departementschefen stått tveksam. Jag upprepar det: jag tror, att i alla de andra punkterna, där utskottet gått diskussionsvis fram, har utskottet inte lyckats rubba den uppfattning, som kommit fram från departementschefens sida, men det måste jag ju erkänna, att i talet om skolans framtid i Hälsingborg ligger en viss tyngd. Att jag ändå trots detta bestämt mig för Malmö, har berott därpå, att jag tänkt som så: vem kan egentligen stiga fram och säga, att inte Malmö skall kunna bereda skolan en fullkomligt lika lycklig framtid som någonsin Hälsingborg?

Herr Bäckström: Ja, mina herrar, det är ganska svårt och otacksamt att uppträda efter det anförande, som vi nyss hört av herr statsrådet. Jag hade lika roligt som herrarna åt det fyndiga sätt, varpå han försvarade den kungl. propositionen, och jag måste tänka på, att han länge varit vår kammars rolighetsminister, innan han blev ekklesiastikminister. Det syntes emellertid mig att han förbigick det, som enligt min mening är det centrala i den här frågan.

Herr statsrådet ville skärskåda frågan med hänsyn till elevernas intresse, de finansiella skälen och undervisningens intresse. Vad beträffar hans uttalande med hänsyn till elevernas intresse skall jag icke gå närmare in därpå. Beträffande de finansiella skälen noterar jag tacksamt, att han icke gjort opposition mot utskottets beräkning, att merkostnaderna skulle stanna vid 3,000 kr. för höstterminen 1921, vilket är en helt annan siffra än den herr Johan Nilson i Malmö och de övriga reservanterna framfört, 16,000 kr. per år. Men vad jag saknade var, att herr statsrådet icke fördjupade sig i frågan om själva undervisningens anordnande i de båda städerna, och där ligger för mig som gammal kemist tyngdpunkten. De finansiella skälen kunna ju vara viktiga, men det viktigaste är dock, att man får tillfredsställande undervisning. När statsutskottets andra avdelning reste ned tio man högt till Hälsingborg och Malmö för att se på de olika ställena, reste jag utan någon förutfattad mening. Vi hava icke »försett» oss — det måste jag protestera emot — man sett oss noga och uppmärksamt för på båda ställena, och jag kan nämna, att av de tio, som deltog, återkommo de nio fullt fasta och klara på att de föredrogo Hälsingborg, under det att den tionde var tveksam. De nios ståndpunkttagande berodde emellertid icke på att man behandlade oss vänligare i Hälsingborg, ty man behandlade oss nog lika vänligt på båda ställena, så att det kan kvitta. Men vad som var huvudsaken var, att i Malmö ville man klämma in den ifrågasatta fackskolan i den gamla tekniska elementarskolans byggnad. Och beträffande de lokaler, som Malmö nu bjöd på, måste bestämt sägas ifrån, att de icke äro tillfredsställande, absolut icke. Det föreföll som om man ändå tänkt, att man skulle reda sig med dessa till en början, men man hade dock i bakfickan ett förslag om tillbyggnad till den nuvarande elementarskolebyggnaden. Även med denna tillbyggnad bliva emellertid lokalerna där icke på långt när jämförbara med de loka-

ler, som man har att bjuda på i Hälsingborg. I Hälsingborg disponerar man en gammal kasärn, som nu skulle apteras till yrkesskolor. I omedelbar närhet av dessa yrkesskolor skulle i det gamla militärslukhuset, ombyggt och tillbyggt, och med ett härligt läge vid sundet, den kemiska fackskolan komma att inredas. I denna byggnad få man utmärkta lokaler. Jag kan icke visa den ritningen på lång distans. Denna byggnad är emellertid av den beskaffenheten, att den ger mycket bättre tillfälle att bedriva den kemiska forskningen och den kemiska undervisningen än man kan få i Malmö, även efter tillbygget. Det är givet, att under dessa förhållanden måste jag ur undervisningens synpunkt säga, att, när Hälsingborg kan bjuda så mycket bättre lokaler, så måste man alldeles bestämt gå på Hälsingborgsförslaget, även om det skulle vara dyrare. Därtill kommer ännu en faktor. Malmö är ganska väl försett med utbildningstillfällen för den ungdom, som vill hava teknisk utbildning. Det förefaller, när man nu skall plantera ut denna kemiska fackskola i Malmö eller Hälsingborg, att en hänvändelse till Malmö är som att gå till en barnrik familj med ett fosterbarn och säga: vill ni taga det? Ja, bevars, gärna det. Men man kan aldrig vänta samma kärlek till fosterbarnet av den, som har många barn förut. Jag är bestämt övertygad efter allt vad jag hört och sett, att denna fackskola skulle komma att bli Hälsingborgs skötebarn och stolthet. Och jag är övertygad om att det rika intresse, som visats genom den donation av 70,500 kronor, till engångskostnader som vi nyss hört talas om, icke kommer att bli det enda, som Hälsingborg skall manifesteras, utan man kommer säkerligen där att uppmuntra denna skola i framtiden också.

Vad slutligen beträffar lärarna, så är det uppenbart, att Hälsingborg med sina tre lektorer vid fackskolan kan klara undervisningen. Hälsingborg är en ganska stor stad med läroverk och en talrik kemisk ingenjörskår, så att nog kan man där få erforderliga extralärarkrafter. Att här tala om att taga lärare från Lund synes vara att gå för långt. Så hög undervisning behöver man icke meddela här, att man skulle nödgas taga till professorer och docenter.

Jag ber, eftersom herr statsrådet återkommit, få understryka, att, om riksdagens beslut skulle bli att förlägga skolan till Malmö, så måste i alla fall från regeringens sida uppställas en bestämd fordran, att de lokaler Malmö ställer till förfogande skola vara fullt tillfredsställande. Det anser jag icke vara fallet såsom det nu är tänkt. Då man emellertid har lokalfrågan löst på ett utmärkt sätt i Hälsingborg och jag anser, att undervisningen är bäst betryggad genom fackskolans förläggande till denna stad, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Bergqvist: Jag skall icke inlåta mig på vidare diskussion i detta ämne, men jag har begärt ordet med anledning av herr statsrådets spetsiga insinuation, att vi försett oss så starkt i Hälsingborg, att vi bestämde oss för den platsen. Jag vill då upplysa, att vi icke alls behöfde förse oss, ty man försåg oss med vad vi behöfde, och i det fallet stod Malmö ingalunda efter Hälsingborg.

*Uppställande
av en kemisk
fackskola i
Skåne.
(Forts.)*

*Upprättande
av en kemisk
fackskola i
Skåne.
(Forts.)* Skulle vi följa herr statsrådets synpunkter, skulle vi nödgas yrka på en kemisk fackskola på vardera platsen.

Herr Andersson, Gunnar: Herr talman, mina herrar! Här har talats så pass mycket om denna sak, att jag hoppas, att jag skall kunna bliva rätt mycket kortare, än yrkesförsvararen för Malmö var, vilken ju har presterat den obligata och tråkiga översikten över de skäl, som han omsorgsfullt hopsamlat för sin fäderne-stad och sin valstad. Ja, vi hava ju också från statsrådsbänken hört en utförlig utläggning av såväl de speciella skäl, som jag vågat kalla biomständigheter som också den stora principfrågan, allt framställt på ett synnerligen elegant och roligt sätt. Det gör, att jag icke skall upprepa alla dessa skäl för och emot, utan bara säga några ord och behandla vissa kärnspörsmål.

För det första hava vi då undervisningen. Det har förvånat mig i denna debatt att höra herrarnas oändliga omsorg om att för denna fackskola förvärva lärarkrafter av den höga standard, att de passa för ett Nobelinstitut, men absolut gå över vad som behövs och vad som någonsin kan komma i fråga i en liten fackskola med en kurs på något år. Det har till och med hotats med att man skall taga professorer från Lund. Hur ligger det i själva verket praktiskt sett? Jo, i själva verket ligger det så, att det är en skicklig driven kemist, som skall bli lektor och rektor för denna skola. Han skall lämna huvudundervisningen, han skall ägna sig uteslutande åt det hela som sin livsgärning. Därjämte fordras det några lärare för att undervisa i biämnerna, vilka dessa lärjungar icke få någon synnerlig tid att sätta sig djupare in i. Var och en av oss, som kan något kemi och som tillbragt år på laboratorier, veta ju alltför väl, vad det vill säga att utbilda sig till kemist. Det suger så oerhört mycket tid, och här innebär verkligen ordet fackskola, att man får gå helt upp i studierna. Här komma dessa pojkar utan att kunna något. De skola lära sig sitt speciella ämne, grunderna i kemi, så pass mycket organisk och oorganisk kemi, att de verkligen kunna handla litet på egen hand, bliva skickliga analytici och fullt användbara analytici. Tror verkligen någon här att det blir plats för någon professor från Lund att undervisa dem i några biämnerna, om de skola hava reda på byggnadssaker exempelvis? Absolut icke. Utan det är fullt tillräckligt med vad som med största lätthet kan anskaffas av lärarkrafter på båda ställena.

Jag skall här icke gå in på en ytterligare debatt med herr statsrådet om mina pedagogiska irrlärligheter, vilka en gång i harrungdom tyckas ha haft hans sympati men som han synes hava lämnat bakom sig. Det är nämligen så, att hava vi icke pedagogiska irrlärligheter i dessa frågor, tror jag icke vi få denna fackundervisning så bra ordnad, vare sig det gäller byggnadsfackskolor, mekaniska fackskolor, kemiska fackskolor eller elektrotekniska fackskolor. Vi måste börja här med undervisningsformer, som äro helt och hållet nya, där vi icke hava några erfarenheter. Att förföra detta med de tekniska elementarskolorna, som hava en all-

tidigare form, tror jag vi kunna enas om icke är fullt riktigt, utan här skola vi försöka att oavbrutet upprätthålla den intima kontakten med det praktiska livet. Det är för mig det centrala, som jag tyckte herr statsrådet tog något lätt på. Den här gången ha pedagogerna i motsatts till för 20—30 år sedan, med näringarna, med näringslivet att göra. Den gången voro, det är min bestämda uppfattning, dessa fackskolor skäligen betydelselösa. Detta om undervisningen.

Upprättande
av en kemisk
fackskola i
Skåne
(Kontag)

Vad sedermera lokalerna beträffar, så hade jag förnånen att få se båda ställena. Jag åtnjöt så mycket gästfrihet, som biskop Bergqvist framhöll, att jag skulle vilja förena mig med honom och vilja hava två fackskolor. Men jag tror Malmö kan självt åstadkomma den tekniska undervisning, som behövs för dess fackskolor, och att vi därför kunna välja det ställe, även från dessa synpunkter sett, som har de bästa lokalerna. Denna lokalfråga spelar naturligtvis en ganska stor roll, och likaså utrustningen. Och visavi utrustningen måste jag offentligen i kammaren inlägga min protest mot eller rättare sagt uttrycka min förvåning över de utredningar, som ligga till grund för den kungl. propositionen. Det står, att den materiel, som finnes i Malmö, skulle hava ett anskaffningsvärde av 40- å 50,000 kronor. Ja, vet herrarna vad det var? Jo, det var en skrubbe med en del glaskärl, som man kan köpa för några tusen kronor. Så kan man naturligtvis räkna in en massa instrument för materialprovningar och dylikt, men det kommer aldrig att falla någon in att fordra anskaffandet av sådana i Hälsingborg, därför att eleverna hava absolut icke tid att syssla med mekanisk materialprovning. Dessutom finnes en hel del dylika instrument i olika fabriker i Hälsingborg. Så har t. ex. gummifabriken instrument för en hel del fall. Det finns alldeles tillräckligt för att fullt motsvara undervisningens behov. Jag har också förgäves låtit söka i departementets handlingar efter någon ordentlig kalkyl, vad dessa 40- å 50,000 kr. skulle användas till, och jag har uttrönt, att det är ett kommittéuttalande, taget på en höft — på tjohej — så där en kväll, då de slängt till med en 40- å 50,000 kr. Det finnes ingen annan detaljutredning rörande detta, mina herrar. Man vet absolut icke, vad de skola användas till.

På samma sätt är det med dessa stora merkostnader, som skulle komma till. Jag hade hoppats att få detaljerade och noggranna planer och utredningar, men det finnes, så vitt jag förstår, ännu icke några sådana. Jag tror därför, att jag har fullkomligt rätt, då jag säger, att en detaljerad, noggrann framtida utredning skall visa, att de ekonomiska skiljaktigheterna icke bliva på långt när så stora, som det göres sannolikt i den kungl. propositionen. Dessutom ha ju från åtskilliga håll under ärendets beredning skäl framförts i liknande riktning. Jag kan därför, tror jag, med rätt stort lugn lämna dessa blomständigheter, och jag tror, att Malmö kan vara fullt tack-samt och belåtet med att hava två fackskolor. Det är visserligen sant, att det är en synpunkt, som rektorn vid tekniska fackskolan och gymnasiet i Malmö framförde i en polemik i en skänetidning

Upprättande
av en kemisk
fackskola i
Skåne.
(Forts.)

mellan honom och någon förkämpe för Hälsingborgsintressena — jag vill icke säga det var taktiskt gjort, men han gjorde det — att det är så bra att hava denna fackskola också, när man i framtiden skulle kunna få en teknisk högskola förlagd till Malmö. Men jag tror icke att ens *det* skälet bör tagas upp, ty det finns så absolut olika planer. Dessutom anser jag, att vi hava nog med två tekniska högstskolor här i landet.

Kommer jag så sist till frågan om centralisation och decentralisation, så gör jag min stora reverens för de många och vackra ord, som sades från statsrådsbänken, men jag kan icke förstå, att de träffade kärnpunkten. Ty kärnpunkten är naturligtvis, att man skall söka sprida ut över landet och någorlunda likformigt fördela olika bildningsmöjligheter, olika fackutbildningsmöjligheter och över huvud taget alla de anordningar, som göra livet trevligare och möjligare att leva och för föräldrar bereda möjlighet att få deras barn uppfostrade. Det är naturligtvis ytterligt få människor, som äro födda med en alldeles förutbestämd nödvändighet att gå i en kemisk fackskola. I allmänhet gå de i den fackskola, som finnes i trakten. Nu hava vi två fackskolor i Malmö. Och i så sällsynta fall, som då en person har övervägande kemiska intressen, så får han naturligtvis inackordera sig i Hälsingborg, även om han skulle vara född i Malmö. Det är beklagligt, men det är så. Å andra sidan tar det sig i realiteten ut på det sättet, att skolan drager till sig från denna nordväst-skånska industri en hel mängd ynglingar, som hava fått sin tidigaste utbildning vid fabriker, som just syssla med detta. Jag har ju all möjlig vördnad för vår regering, men jag måste säga, att jag tror mig begripa tämligen bra, var den kemiska industrien sitter bäst i Skåne, och det är nog i det nordvästra hörnet, herr statsråd.

Det kan sägas ganska mycket för Malmö, men det är icke nog med dessa namnförteckningar. Man skall också titta efter, vad som står bakom dessa namn, och huru mycket man använder kemister, och jag tror det skulle vara ganska lätt att enas om, ifall vi ville ägna en dag åt att resa omkring där nere, att Hälsingborgstraktens industri är mer kemiskt betnad än Malmöindustrien.

Herr talman! Jag skulle kunna hava åtskilligt till att anföra, men jag tror, att de skäl, som äro framförda i motionen och som herr statsrådet ansåg sig kunna söndermala, de stå ändå. De tåla nog att söndermalas några gånger, och ändå leva de. Jag yrkar bifall till statsutskottets förslag.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Herr talman! Endast några få ord! Av hela den redogörelse, som representanterna för majoriteten hava lämnat, framgå egentligen endast två omständigheter, som man dock icke kan räkna som sakska. Den ena omständigheten är, att Malmö har så många skolor och att Hälsingborg därför bör ha en. Den andra är, att skolen ligger så vackert i Hälsingborg. Jag har icke velat förfölja andra avdelningen på samma sätt som den föregående ärade talaren. Annars skulle jag kunnat besöka den sistnämnda platsen och konstatera, huruvida det är riktigt som han sä-

ger. Emellertid, bortsett därifrån, bör man icke precis förlägga skolan med hänsyn till att förlägningsplatsen är vacker. Man bör väl taga sakskäl före detta, nämligen främjande av skolans ändamål och kostnadssynpunkten.

Upprättande
av en kemisk
fackskola i
Skåne.
[Portst.]

Under debatten har man också sagt, att lokalerna i Malmö skulle vara bristfälliga. Man skulle få dem bättre i Hälsingborg enligt den här förevisade ritningen. Jag vill härmed erinra, att jag icke som den ärade motionären tänkt på att taga hit ett vykort från vår skola i Malmö. Annars tål den verkligen att se på. Det är emellertid klart, att Malmö stad icke skyr några uppförringar, då det gäller anskaffande av lokal. Staden är ju enligt lag skyldig att göra detta, om skolan förlägges dit. Det är så ställt, att man får göra en tillbyggnad till det nuvarande gymnasiet. Därmed skall man nog bliva tillfredsställd med de lokaler Malmö efter en dylik tillbyggnad kommer att erbjuda.

Emellertid sade den siste ärade talaren, att industrien skulle vara bättre representerad i Hälsingborg, att han visste, var den fanns, o. s. v., påståenden som endast verka som nödargument. Jag skall be gent emot honom och för övrigt också gentemot ett citat, som ordföranden i avdelningen gjorde, få citera vad delegationen för Sveriges samarbetande tekniska föreningar i denna sak anført. Den säger så här: »Beträffande förläggandet av fackskolan för kemisk industri är delegationen liksom kommittén av den uppfattningen, att i främsta rummet Malmö och Hälsingborg böra komma i fråga. Från industriens synpunkt torde valet mellan dessa städer vara tämligen likgiltigt. Då emellertid två andra fackskolor enligt förslaget skulle förläggas till Malmö och det där alltså bör finnas tillgång på lärare i en del för olika fack gemensamma ämnen samt möjligen lokaler, bör ett förläggande av ännu en fackskoia dit ur kostnadssynpunkt ställa sig förmånligast. Det synes av dessa skäl lämpligt, att fackskolan för kemisk industri förläggas till Malmö. Kommitténs anförda skäl till motsatt val, nämligen lämpligheten av jämnare fördelning städerna emellan, anser delegationen vara av underordnad betydelse.»

Jag ber, herr talman, att fortfarande få yrka bifall till reservationen.

Herr Tengdahl: Här hava nu åtskilliga talare uppträtt i denna fråga, och riksdagsmän från både Malmö och Hälsingborg hava uppträtt och talat var för sin stad. Under sådana omständigheter har jag tänkt, att det icke kunde skada, om en person, som själv är elev av den lägre tekniska undervisningen och i ett tjugotal år, om icke mer, haft intresse för denna lägre undervisning och pluggat igenom alla möjliga kommittébetänkanden och refererat och kritiserat dem, också yttrade sig i denna sak.

Jag är den av herr Bäckström utpekade tionde ledamoten av statsutskottet, vilken icke skulle hava blivit fullt övertygad om Hälsingborgs lämplighet, utan vid återvändandet från resan varit tveksam. Ja, det är riktigt, att jag har varit tveksam rätt så länge, men

*Upprättande
av en kemisk
fackskola i
Skåne.
(Forts.)* i kväll är jag det icke längre, åtminstone icke i den grad som jag varit det tidigare.

Jag har sagt till åtskilliga personer, och det har verkligen varit ett uttryck för min stämning, att jag sällan varit med om ett mera tveksamt ärende just därför, att det naturligtvis finns goda skäl, som tala för bägge städerna. I bägge städerna finnes en högst avsevärd industri, om den också, såsom herr Gunnar Andersson sade, är mera rent kemiskt-tekniskt betonad i den ena staden. Bägge städerna hava visat ett livligt intresse för att få den ifrågavarande skolan till sig. Bägge städerna kunna uppvisa eller skaffa, om det icke redan finnes, lämpliga lokaler. Den ena har till äventyrs nu skenbart lämpligare lokaler än den andra till förfogande. Det kan ju den andra skaffa genom tillbyggnad — i alla händelser är det ju stadens lagliga skyldighet att skaffa lämpliga lokaler.

Under sådana omständigheter kan jag icke finna annat, än att den stad bör hava företrädet, som kan uppvisa andra skäl utöver dessa. De skälen ligga naturligtvis på Malmös sida. Där finnes redan ett stort tekniskt läroverk, som har en utomordentligt intresserad rektor efter vad jag kunde finna, då jag var där nere. Även lärarkåren är väl också, icke annat än jag hört, över huvud taget intresserad, låt vara, att det också bland dem kan finnas små variationer. Då kan jag sannarligen icke se annat, än att Malmö stad efter min tanke måste ha försteget, därför att där redan finnes detta stora läroverk, som tål vid denna utvidgning för att man skall kunna fullt utnyttja lärarkrafterna och lokaliteterna.

Jag har som sagt varit med på den omtalade resan, och jag har icke »försett» mig, ehuru jag blev lika rikligt försedd med detta timliga i mat och dryck som någon annan; men jag har låtit de sakliga skälen, sådana jag begrundat dem sedan 20—30 år, taga försteget i mitt resonemang. Det avgörande för mig är bland annat det, att — fränsett den mest primära undervisningen — det skadar icke även med mycket stora undervisningsanstalter på enstaka punkter i stället för många små läroanstalter på skilda punkter. I det hänseendet intager jag måhända närmast en principiellt motsatt uppfattning mot andra personer, som tänkt över dessa frågor.

Jag tror, att en teknisk kommitté, som avgav sitt utlåtande för en del år sedan, icke gjorde saken enbart nytta genom att så starkt betona, att man rimligen bör lägga tekniska läroanstalter för en viss industri på den plats, där industrien finnes. Det låter mycket bra, men det är icke så rysligt bra, som det låter, i synnerhet om man samtidigt icke lägger två strån i kors för att utreda och se till, hur personer från andra orter i landet, som också råka att till äventyrs intressera sig för ifrågavarande industri, kunna få komma till fackskolan i fråga för att utbilda sig. Jag är glad över att jag kanske var en av de första i landet, som påpekade just denna svaghet hos den ifrågavarande kommittén, och jag skall, om jag i fortsättningen får något att göra med dessa saker, icke underlåta att även då peka på denna svaghet i den tilltänkta organisationen av lägre tekniska undervisningsanstalter.

Ehuru saken in i sista stund förefallit mig tveksam, ber jag dock som sagt att få yrka bifall till skolans förläggning till Malmö.

*Upprättande
av en kemisk
fackskola i
Skåne.
(Forts.)*

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen enligt därunder framkomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu föredragna punkt hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den vid punkten anförda reservationen; och förklarade herr talman-
nen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hem-
ställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja be-
svrad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 A. punkten 243, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punk-
ten anförda reservationen.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos röster-
na hava utfallit sålunda:

Ja — 45;

Nej — 42.

Punkterna 244—246 och 239.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 247.

Lades till handlingarna.

Punkten 248.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till beredande av för-
höjt understöd åt handelsgymnasierna i Stockholm, Göteborg, Malmö,
Hälsingborg, Örebro och Norrköping utöver till dem redan anslagna
belopp anvisa på extra stat för år 1921 såsom förslagsanslag, högst,
ett belopp av 165,000 kronor, att utgå under förutsättning, att kom-
mun, där handelsundervisningsanstalt åtnjöte statsunderstöd, själv el-
ler genom enskilda donatorer såväl tillhandahölle erforderliga lokaler
för undervisningen som ock årligen lämnade ett kontant bidrag, mot-
svarande minst en tredjedel av statsunderstödet, samt med den för-
delning och under de villkor i övrigt, som Kungl. Maj:t kunde finna
skäligt bestämma.

*Förhöjt un-
derstöd åt han-
delsgymnasier.*

Förhöjning af
statsbidraget till han-
delsgymnasier.
(Forts.)

Utskottet hade i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte till beredande av förhöjt understöd åt handelsgymnasierna i Stockholm, Göteborg, Malmö, Häl-singborg, Örebro och Norrköping utöver till dem redan anslagna belopp anvisa på extra stat för år 1921 såsom förslagsanslag, högst, ett belopp av 150,000 kronor, att utgå under förutsättning, att kommun, där handelsundervisningsanstalt åtnjöt statsunderstöd, själv eller genom enskilda donatorer såväl tillhandahölle erforderliga lokaler för undervisningen som ock årligen lämnade ett kontant bidrag, motsvarande minst en tredjedel av statsunderstödet samt med den fördelning och under de villkor i öfrigt, som Kungl. Maj:t kunde finna skäligt bestämma.

Enligt afgiven reservation hade herrar *H. M. Bäckström, O. H. Waldén, A. Anderson* i Råstock och *S. E. J. Lübeck* ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte till beredande av förhöjt understöd åt handelsgymnasierna i Stockholm, Göteborg, Malmö, Häl-singborg, Örebro och Norrköping utöver till dem redan anslagna belopp anvisa på extra stat för år 1921 såsom förslagsanslag, högst, ett belopp av 165,000 kronor, att utgå under förutsättning, att kommun, där handelsundervisningsanstalt åtnjöt statsunderstöd, själv eller genom enskilda donatorer såväl tillhandahölle erforderliga lokaler för undervisningen, som ock årligen lämnade ett kontant bidrag, motsvarande minst en tredjedel av statsunderstödet, samt med den fördelning och under de villkor i öfrigt, som Kungl. Maj:t kunde finna skäligt bestämma.

Herr Bäckström: Herr vice talman! Vid denna punkt är fogad en reservation av mig och tre andra ledamöter i utskottet, en reservation, som går ut på bifall till Kungl. Maj:ts förslag om de belopp, som böra utgå till handelsgymnasierna. Det förhåller sig på det sättet, att meningsskiljaktigheterna inom utskottet i denna fråga röra sig om posterna 10,000 kronor för Stockholms och 3,300 för Häl-singborgs handelsgymnasier. Framställningen om dessa tilläggsanslag inkom ganska sent till Kungl. Maj:t, icke förrän den 6 december. Efter det att propositionen var i det närmaste slutbehandlad. Ekle-siastikministern har emellertid upptagit ärendet i propositionen och tillstyrkt anslag även till här ifrågakarande ändamål. Dessa ändamål äro av samma natur, som de vilka ät för övrigt äskats bidrag till, och det förefaller mig, som om utskottets motivering för att avstyrka det av Kungl. Maj:t begärda högre anslaget visar ett slags misshumör över att ärendet inkommit så sent. Jag skulle kunna förstå, om statsrådet visat något misshumör över att framställningen inkommit sent, men när statsrådet upptagit den i propositionen, synes det mig icke lämpligt, att riksdagen tager sådana bihänsyn. Då för övrigt handelsgymnasiernas ekonomiska ställning är ganska svag här i landet, så att de väl behöva dessa högre anslag, tillåter jag mig yrka bifall till reservationen.

Herr Bergqvist: Det förhåller sig med denna fråga så, att handelsgymnasierna i god tid kommo in till Kungl. Maj:t med framställningar om anvisande av höjda anslag för 1920 och 1921, däribland för Stockholms och Hälsingborgs handelsgymnasier. Men sedermera mot slutet av år 1919 kommo Stockholms och Hälsingborgs handelsgymnasier underfund med att de begärt för litet och ringo då in med nya framställningar. Det finnes emellertid ingen som helst utredning angående de belopp, som i dessa senare framställningar äro begärda. Och då hela anslaget är gemensamt för handelsgymnasierna och fördelas av Kungl. Maj:t, samt då det finnes en post för oförutsedda utgifter på 11,675 kronor, har utskottet ansett, att handelsgymnasierna skulle kunna reda sig med de belopp, som äro av det samma föreslagna, och anhåller jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

*Förkört
derstöd åt han-
delsgymnasier
(Forts.)*

Överläggningen förklarades härmed slutad, varefter herr vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, jämlikt framkomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande punkt hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten anförda reservationen; och förklarade herr vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övertygande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 A punkten 248, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten anförda reservationen.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 44;

Nej — 33.

Punkterna 249—266.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 267.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till understöd åt anstalter och föreningar, som anordnade populärvetenskapliga föreläsningar, bevilja på extra stat för år 1921 ett reservationsanslag av 365,000

*Anslag till
populärveten-
skapliga före-
läsningar.*

Anslag till
populärveten-
skapliga före-
läsningar.
(Forts.)

kronor ävensom medgiva, att av detta anslag finge enligt av Kungl. Maj:t fastställda villkor användas dels högst 25,000 kronor till understöd åt centralbyråer och undantagsvis även åt andra sammanslutningar för förmedling av dylika föreläsningar, dels 3,000 kronor till arvode åt en hos skolöverstyrelsen anställd föreläsningskonsulent, dels högst 3,000 kronor till understöd åt sådana nybildade anstalter och föreningar, vilkas ortsbidrag ej uppginge till 200 kronor, dels ock högst 8,000 kronor till understöd åt vissa anstalter och föreningar för av dem havda resekostnader för föreläsare.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *O. Olsson*, nr 71, och den andra inom andra kammaren av herrar *B. Eriksson* i Grängesberg och *H. Elldin*, nr 156, däri hemställt, att riksdagen måtte på tilläggsstat för 1920 bevilja ett fyllnadsanslag på högst 7,500 kronor till anslaget på extra stat för anordnande av populärvetenskapliga föreläsningar, för att Arbetarnas bildningsförbund därigenom på villkor, som av Kungl. Maj:t närmare bestämdes, måtte sättas i stånd att fullfölja den uppgjorda planen för sin föreläsningsverksamhet under 1920.

Utskottet hade i nu föredragna punkt av angivna skäl hemställt, att riksdagen måtte till understöd åt anstalter och föreningar, som anordnade populärvetenskapliga föreläsningar, bevilja på extra stat för år 1921 ett reservationsanslag av 365,000 kronor ävensom medgiva, att av detta anslag finge enligt av Kungl. Maj:t fastställda villkor användas dels högst 25,000 kronor till understöd åt centralbyråer och undantagsvis även åt andra sammanslutningar för förmedling av dylika föreläsningar, dels 3,000 kronor till arvode åt en hos skolöverstyrelsen anställd föreläsningskonsulent, dels högst 3,000 kronor till understöd åt sådana nybildade anstalter och föreningar, vilkas ortsbidrag ej uppginge till 200 kronor, dels ock högst 8,000 kronor till understöd åt vissa anstalter och föreningar för av dem havda resekostnader för föreläsare.

Reservation hade anmälts av herrar *N. A. Nilsson* i Kabbarp, *H. M. Bäckström*, *O. U. B. Olsson*, *J. Nilsson* i Malmö, *A. Andersson* i Råstock, *O. H. Waldén*, *C. R. Jansson* i Falun, *O. Nilsson* i Örebro, *S. E. J. Lübeck* och *K. A. W. Björck*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen utvisade.

Herr *Olsson, Oscar*: Det är icke utskottets kläm jag här velat reservera mig mot tillsammans med några medlemmar av utskottet, utan mot motiveringen. Det är motiveringens sista punkt jag vill hava förändrad därhän, att denna punkt kommer att innebära bifall till den väckta motionen, angående anslag för arbetarnas bildningsförbund under år 1920. Egentligen borde det vara rätt genant för mig att uppträda i denna fråga vid denna riksdag på grund av mitt uppträdande i samma fråga vid förra riksdagen.

Det var nämligen så förra riksdagen, att då försäkrade jag, visserligen i gott sällskap med dåvarande statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, att det var alldeles omöjligt för arbetarnas bildningsförbund att använda sig av riksdagen välvilja att ställa 5,000 kronor till förfogandet, då villkoren för anslaget utbetalande blevo sådana som de faktiskt blevo. Till min stora överraskning och säkerligen till ecklesiastikministerns också lyckades man emellertid genom samfälliga ansträngningar på intresserat håll hitta på en utväg, varigenom arbetarnas bildningsförbund kom i besittning av 5,000 kronor. Således, riksdagen fick sitt varma önskemål, enligt vad utskottet då förklarade, tillfredsställt att kunna understödja arbetarnas bildningsförbund med 5,000 kronor. Det visar sig också, att dessa 5,000 kronor hava blivit använda på det bäst tänkbara sätt. Arbetarnas bildningsförbund har fördubblat eller mer än fördubblat sina kurser och föreläsningar på det året, så att det under föregående år hade 106 kurser med sammanlagt 425 föreläsningar, och väl till märkandes arbetarnas bildningsförbund anordnade sina kurser och föreläsningar på det sättet, som riksdagen alltid har uttalat sig för beträffande föreläsningars anordnande, ett sätt som föreläsningssällskaperna icke trots många försök kunnat gå i land med. Senast för ett par veckor sedan har riksdagen beslutit utredning om folkbildningsarbetet, och i motiveringen för beslutet har riksdagen uttalat sig för föreläsningarnas anordnande precis såsom arbetarnas bildningsförbund lagt sina föreläsningar, men som ingen annan kunnat. Det vore således rätt egendomligt, om riksdagen i dag skulle gå emot de synpunkter, som riksdagen vid många föregående tillfällen och senast för ett par veckor sedan har framhållit såsom de bärande i föreläsningssällskapens. Riksdagen har nämligen för ett par veckor sedan i hårda ord förklarat, att föreläsningarna borde hava verkligt bildningsvärde för att få anordnas i serier. Vad är det för serier arbetarnas bildningsförbund anordnat? Det föreligger motioner i båda kamrarna om nödvändigheten att anordna ekonomisk upplysning bland svenska folkets breda lager. Se vi på de 106 kurser, som arbetarnas bildningsförbund anordnade i fjol, är en tredjedel av kurserna och mer än en tredjedel av föreläsningarna av den art, att de behandla stats- och kommunalkunskap, och ännu flera kurser och nästan lika många föreläsningar behandla nationalekonomiska ämnen och kooperation. Vid förra riksdagen uttalade båda kamrarna sig för upplysning genom kursers anordnande i stats- och kommunalkunskap såsom synnerligen nödvändig efter det demokratiska genombrottet, och kamrarna yrkade till och med utredning och skyndsamt utredning i fråga om dessa kursers anordnande, men denna utredning kom, så vitt jag vet, för sent för den riksdagen. Arbetarnas bildningsförbund har med stora uppostringar under föregående år anordnat sådana kurser. Dessa kommunalkurser, vilka riksdagen speciellt uttalat sig för i fjol, steg under förra året till 100 föreläsningar på våren 1919 och på hösten till 194 således var det 294

*Anslag till
populärvetenskapliga föreläsningar.*

(Forts.)

Anslag till
populärveten-
skapliga före-
läsningar.

(Forts.)

föreläsningar anordnade i kurser under föregående år, men under 1920 är det 111 sådana föreläsningar fördelade i ungefär 30 å 40 kurser. Följaktligen har man här haft en föreläsningsverksamhet, som riksdagen från alla synpunkter gillar och ställt upp såsom ett mönster för vad riksdagen i det avseendet vill hava. För att kunna fullgöra sitt program för 1920 — och det programmet är utvidgat till mer än dubbelt mot 1919 — behöver arbetarnas bildningsförbund 7,500 kronor på tilläggsstat. Vad får arbetarnas bildningsförbund på det sättet, om detta går igenom, i anslag jämfört med föreläsningsföreningarna? Ungefär 25 procent av de pengar, som kunna anskaffas på annat sätt, mot det att föreläsningsföreningarna få 37 procent. De bliva betydligt billigare för staten dessa föreläsningar, som staten har effektivt anordnat genom arbetarnas bildningsförbund, än de som äro anordnade genom föreläsningsföreningarna. Vad är då anledningen till att statsutskottet ställt sig avvisande? Är det på den grund, att statsutskottet har mågonting emot arbetarnas bildningsförbund? Nej, säger statsutskottet, från 1921 bör arbetarnas bildningsförbund få högt anslag i proportion till övriga föreläsningar. Men, säger utskottet, och det är rätt besynnerligt, då ett bifall till den föreliggande motionen skulle innebära ett avsteg från den principiella uppfattningen, varåt riksdagen genom förberörda beslut år 1919 gav uttryck, har utskottet icke ansett sig kunna tillstyrka motionärernas förslag. Det är nu ett misstag från utskottets sida. Vad var det för princip utskottet fastslog 1919? Jo, att arbetarnas bildningsförbund icke såsom sådant skulle få anslag, utan det skulle få anslag i samma form och på samma sätt, som föreläsningsföreningarna. Arbetarnas bildningsförbund har då gått den mödosamma vägen att på 20 olika ställen söka erhålla anslag i stället för att få det genom att gå rakt fram. Det är icke fråga om i motionen att bryta denna ganska konstbesynnerliga väg, utan eftersom riksdagen håller på denna princip har jag böjt mig för den. Det blir således icke något principbrott genom att bevilja dessa 7,500 kronor på tilläggsstat, ty dessa 7,500 kronor beviljas under samma förutsättning som för föreläsningsanslaget i övrigt. Jag har till yttermera visso tillagt »på de villkor Kungl. Maj:t bestämmer». Slutligen har jag till yttermera visso tillika med reservanterna formulerat vår anslutning på sådant sätt, att Kungl. Maj:t måste gå den principiella väg, som riksdagen i fjol uttalade sig för, då jag formulerat på följande sätt: »då ett bifall till den föreliggande motionen således icke skulle innebära ett avsteg från den principiella uppfattning, varåt riksdagen genom förberörda beslut år 1919 gav uttryck, har utskottet ansett sig böra tillstyrka motionärernas förslag.» Med denna formulering kan Kungl. Maj:t absolut icke bevilja detta anslag på annat sätt än varje annat föreläsningsanslag. Det är således felaktigt, då utskottet förutsätter, att detta brytande av principer skulle vara nödvändigt.

På grund av vad jag anfört, på grund av att det är en föreläs-

ningsverksamhet, som uppenbarligen är organiserad från kroppsarbetarnas djupa led och därför också är så mycket värdefullare, på grund av det intresse, som denna föreläsningsverksamhet väckt hos bönder och arbetare, på grund av att denna föreläsningsrörelse erkänns vara mera effektiv och mera önskvärd från statens synpunkt än vanliga föreläsningar, anser jag, herr talman, att det är helt naturligt, att riksdagen bifaller reservationen, och ber jag att få yrka bifall till densamma.

*Anslag till
populärveten-
skapliga före-
läsningar.
(Forts.)*

Herr Bergqvist: Jag skall i korthet yttra några ord med anledning av den siste talarens anförande.

Jag vill då erinra om, att vid föregående riksdag förelåg en proposition om anvisande om anslag å 280,000 kronor till populärvetenskapliga föreläsningar i landet. Vidare förelåg en proposition om anvisande av 5,000 kronor till arbetarnas bildningsförbund för bedrivande av föreläsningsverksamhet. Men statsutskottet, som behandlade detta ärende, tyckte, att det var olämpligt, att det skulle vara två särskilda organisationer för dylika föreläsningar, varför det ansåg, att båda dessa borde sammanslås till en under en gemensam ledning, och därför tillstyrkte utskottet, att det begärda beloppet, 280,000 kronor, skulle höjas med 5,000 kronor. Meningen därmed var, att det skulle bli tillfälle för arbetarnas bildningsförbund att få sitt behov ur det stora anslaget. Nu säger herr Olsson, att han finner det för sig vara en stor överraskning, att arbetarnas bildningsförbund verkligen kunde få något. Hade han varit med i statsutskottet i fjol, skulle han icke funnit det vara någon överraskning, utan att det var en förutsättning, att arbetarnas bildningsförbund skulle få med av detta anslag. Emellertid, den motion som nu är framlagd här, inbjuder riksdagen, som godkände statsutskottets uttalande i fjol, till ett avsteg från den princip, som då fastslogs. Det är så, det kan icke hjälpas, ty det står i klämman, att anslag på tilläggsstat för 1920 skulle beviljas »för anordnande av föreläsningar av arbetarnas bildningsförbund». Det är alltså poängterat i klämman, att detta belopp skall tillfalla denna organisation och icke föreläsningarna i allmänhet, men det var från en sådan specialbetoning av anslaget, som riksdagen i fjol tog avstånd. Nu har ett högre belopp begärts för föreläsningar i år eller 365,000 kronor, och utskottet har uttryckligen sagt, att av de 80,000 kronor, som utgör ökningen, jämväl arbetarnas bildningsförbund skall ha någon del, så att även deras anslag ur det stora anslaget må kunna höjas. Det är således ingen ovilja mot arbetarnas bildningsförbund, som tagit sig uttryck i utskottets avslagsyrkande å motionen. För min personliga del vill jag försäkra, att jag icke har någon ovilja mot dessa föreläsningar. Jag har till och med i Norrbottens läns landsting understött en motionär att få en hans motion till förmån för bildningsförbundets föreläsningsverksamhet upptagen av landstinget, fastän den icke väckts i laga tid. Men jag hyser sådan respekt för av riksdagen fastslagna principer, att jag icke kan vara

*Anslag till
populärveten-
skapliga före-
läsningar.*

med om att det ena året taga avstånd från vad riksdagen föregående år principiellt godkänt. På grund härav, herr talman, nödgas jag yrka bifall till utskottets förslag.

(Forts.)

Herr Olsson Oscar: Jag skall genast hjälpa herr Bergqvist från hans förlägenhet, när han gärna vill giva anslag men icke kan. Herr Bergqvist tager alldeles fel på vad riksdagen beslöt i fjol, då riksdagen, under samma formulering som jag i år framlagt, medgav, att 5,000 kronor skulle ställas till förfogande att användas av Arbetarnas bildningsförbund, om detta förbund ville gå den väg, som riksdagen bestämde. Då höjdes anslaget med den begärda summan 5,000 kronor. Jag fäster uppmärksamheten på, att i tilläggsstaten var det på alldeles samma sätt, då beslöt nämligen riksdagen att »för beredande av ytterligare understöd åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar, anvisa på tilläggsstat för år 1919 ett reservationsanslag av 13,700 kronor, därav 8,700 kronor att användas till understöd åt den verksamhet, som bedrivs av föreläsningsbyråerna i Stockholm, Lund och Göteborg». De andra 5,000 kronorna vad skola de vara till? Uttryckligen till Arbetarnas bildningsförbund såsom det upptagits i punkt 226. För den som tvivlar på, att det är refererat riktigt, ligger här utlåtandet uppslaget till beskådande just vid den sida, där statsutskottet uttalade sig för att anslaget skulle höjas med precis 5,000 kronor för att sätta Arbetarnas bildningsförbund i tillfälle att erhålla anslag. Det är således i det fallet icke alls något avsteg i min motion i år från riksdagens beslut i fjol. Om det efter dessa upplysningar ändå skulle vara något dunkelt, vill jag fästa uppmärksamheten på, att efter motiveringen i reservationen kan det icke gå på annat sätt, än att Kungl. Maj:t följer den förut gällande ordalydelsen, och följaktligen kan herr Bergqvist nu följa sitt hjärtas maning utan att utsätta riksdagen för någon våda i detta avseende.

Herr Bergqvist: Jag får säga, att jag nu är mycket mer överraskad av herr Olssons förvåning, att Arbetarnas bildningsförbund kommit i åtnjutande av bidrag, efter vad han anført. Men jag fäster uppmärksamheten på, att det är i motiveringen, icke i klämman, som det han anført förekommer, och det är mot det jag vänder mig, att herr Olsson nu upptagit detta i sin kläm.

Herr Olsson, Oscar: Jag hade tänkt mig, att motivering och kläm skola läsas i förbindelse med varandra, och gör man det vid detta tillfälle, kan det icke vara någon tvekan om, vad meningen är.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr vice talmannen, att, förutom rörande motiveringen, till vilken han ville återkomma efteråt, hade i avseende på nu föredragna punkt endast yrkats att utskottets hemställan skulle bifallas.

På härefter gjord proposition bifölls detta yrkande.

Angående motiveringen, yttrade herr vice talmannen vidare, vore yrkat, dels att utskottets motivering skulle godkännas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid punkten anförda reservationen.

Anslag till populärvetenskapliga föreläsningar.
(Forts.)

Sedermera gjorde herr vice talmannen propositioner enligt sistnämnda båda yrkanden samt förklarade sig finna propositionen på godkännande av utskottets motivering vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Olsson, Oscar*, begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner motiveringen i statsutskottets utlåtande nr 8 A punkten 267, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten anförda reservationen.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 43;

Nej — 31.

Punkterna 268—270.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 271.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till understöd åt föreningar, som anordnade god orkestermusik för allmänheten, samt till inspektion av ifrågavarande föreningars och orkestrars verksamhet anvisa på extra stat för år 1921 ett förslagsanslag, högst, 76,500 kronor, att utgå under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott fastställa.

Anslag till musikföreställningar för allmänheten.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en av herr *K. J. Ekman* m. fl. inom första kammaren väckt motion, nr 24, däri hemställts, att riksdagen ville besluta, att det till understöd åt föreningar, som anordnade god orkestermusik för allmänheten, samt till inspektion av ifrågavarande föreningars och orkestrars verksamhet av Kungl. Maj:t begärda förslagsanslaget på extra stat för år 1921, kronor 76,500, måtte höjas till kronor 101,500, att utgå under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott fastställa.

Anslag till
musikföre-
ställningar för
allmänheten.
(Forts.)

Utskottet hade i nu föredragna punkt hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande förslag och herr Ekman's m. fl. berörda motion, till understöd åt föreningar, som anordnade god orkestermusik för allmänheten, samt till inspektion av ifrågavarande föreningars och orkestrars verksamhet anvisa på extra stat för år 1921 ett förslagsanslag, högst, 75,500 kronor, att utgå under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott fastställa.

Enligt vid denna punkt afgiven reservation hade herrar C. G. Ekman, J. L. Widell, P. B. Nilsson i Landeryd, J. Erlansson och A. Mossberg ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i likhet med vad för innevarande år ägt rum, till understöd åt föreningar, som anordnade god orkestermusik för allmänheten, samt till inspektion av ifrågavarande föreningars och orkestrars verksamhet anvisa på extra stat för år 1921 ett förslagsanslag, högst, 57,000 kronor, att utgå under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott framställa.

Herr W i d e l l: Som bekant är det tre orkesterföreningar, som åtnjuta understöd av staten, nämligen nordvästra Skånes, Norrköpings och Gävleborgs läns orkesterföreningar. I statsverkspropositionen till förra årets lagtima riksdag hade Kungl. Maj:t föreslagit, att ännu en orkesterförening, i Uddevalla, skulle erhålla understöd. Kungl. Maj:ts förslag avstyrktes emellertid av statsutskottet med följande motive-ring: »Utskottet vill ingalunda underkänna den stora kulturella betydelse, som ligger i uppförande av goda musikverk inför den stora publik, som eljest näppeligen blir i tillfälle att åhöra sådana. Emellertid må erinras om de betänkligheter, som vid flera tillfällen hos riksdagen givit sig tillkänna gent emot en befarad, alltför stark ökning av detta anslag. Utskottet anser dessa betänkligheter alltför stark giltighet och finner sig därför icke nu kunna tillstyrka den ifrågasatta anslagsansökningen.» Mot utskottets hemställan anmälde jag och en kamrat i utskottet reservation, och i kammaren motiverade jag denna därmed, att jag visserligen delade utskottets finansiella betänkligheter, men å andra sidan kunde jag icke anse, att, då lika starka skäl för understöd åt Uddevalla orkesterförening förelågo, som varit gällande beträffande de redan understödda föreningarna, man borde ställa sig avvisande. Emellertid biföll riksdagen utskottets hemställan och hade därmed intagit samma ståndpunkt som utskottet. Jag ber kammaren lägga märke till, att utskottet avstyrkte av rent principiella skäl. Det var icke alls något tal om, huruvida Uddevalla orkesterförening verkligen förtjänade understöd, utan man stödde sig på det principiella skälet, att staten icke skulle utsträcka sin understödsverksamhet. Nu har emellertid motion väckts av herr Ekman i Jönköping m. fl. om understöd åt en orkesterförening i Sundsvall, vilken motion utskottet tillstyrkt. Häremot har jag och några kamrater i utskottet anmält reservation.

Jag kan icke finna annat än att utskottet nu fullständigt frångått den ståndpunkt det intog i fjol. Här finnes icke ett ord om finansiella betänkligheter, utan utskottet säger bara — det är för resten en ganska underlig motivering. »Då södra och mellersta Sverige nu i förevarande hänseende redan blivit till en viss grad tillgodosedda, finner utskottet billigt, att de förmåner, som genom ifrågavarande anslag avses, jämväl komma sådana delar av landet tillgodo, som förut varit i saknad därav. Utskottet anser sig därför böra tillstyrka, att medel göras tillgängliga för beredande av bidrag till Sundsvalls orkesterförening.» Således icke ett ord om dessa betänkligheter, som utskottet hade förra året! Och vad menar utskottet egentligen, då det säger, att »södra och mellersta Sverige blivit till en viss grad tillgodosedda»? Om det ock kunde vara skäl att tala om orkesterföreningarna i Skåne och Norrköping i detta sammanhang, så kan väl knappast Gävleborgs län anses höra till mellersta Sverige. Jag kan icke se saken på annat sätt, än att om riksdagen bifaller denna enskilda motion, sedan riksdagen förra året avslagit en kungl. proposition om anslag till en annan orkesterförening, så innebär detta en stor orättvisa. Redan av det skälet har jag icke kunnat dela utskottets mening, men så tillkommer för mig ett annat och viktigare skäl. Vad har nämligen inträffat? Jo, först har Kungl. Maj:t föreslagit en betydande höjning i anslaget till redan understödda orkesterföreningar, vilken visserligen avstyrkes av ett enhälligt utskott, och sedermera har en enskild motion framkommit om understöd till ytterligare en förening, vilken motion vunnit statsutskottets understöd. Det står därför nu för mig klart, att förra året hade utskottet rätt och jag orätt. Jag tror, ja, jag är övertygad, att det är en mycket betänkelig väg vi nu av utskottet inbjudas att slå in på. Om staten skall fortsätta med att understödja orkesterföreningar, måste man ovillkorligen i förväg hava klart för sig, vart det bär hän. Det går icke an att bevilja anslag i ena fallet men icke i det andra. Om nu riksdagen bifaller förslaget om understöd till en förening i Sundsvall, förefaller det mig fullkomligt omöjligt, att nästa riksdag skulle kunna avslå en liknande framställning om understöd till Uddevalla-föreningen. Och sedan kunna med lika skäl understöd begäras till föreningar t. ex. i Örebro, Västerås o. s. v. Jag tror, att konsekvenserna av ett bifall till utskottets förslag skulle bli fullkomligt överskådliga. Men jag kan ej heller se, att det föreligger så synnerligen tvingande skäl att staten vidare understöder dessa orkesterföreningar. Ständerna, och det är ju i främsta rummet dessa det är fråga om, hava ju i nöjesskatten en inkomst, som förefaller mig med stor fördel kunde användas för detta ändamål, utan att staten skulle behöva lämna bidrag.

På grund av de skäl, jag anför, får jag, herr greve och talman, yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr Ekman, Karl Johan: Det kan väl dock icke mycket förvåna, att riksdagen förra året avslag en begäran om anslag till en orkesterförening i Uddevalla, då i mellersta och södra delarna av lan-

Anslag till musikföreställningar för allmänheten.
(Forts.)

*Anslag till
musikföre-
ställningar för
allmänheten.*

(Forts.)

det redan funnos tre statsunderstödda orkesterföreningar nämligen i Skåne, Norrköping och Gävleborgs län. Men det är väl icke heller något orimligt i begäran att, när dessa delar av landet uti ifrågavarande hänseende blivit väl tillgodosedda, också den norra halvan av landet blir delaktigt av de fördelar, som riksdagen redan har berett sydligare delar av riket. Riksdagen har genom att föregående år bevilja anslag åt dessa tre orkesterföreningar dock erkänt den stora kulturella betydelsen av att dessa förädlande folknöjen må få äga rum. I en tid, då mindervärdiga nöjen tilltaga i ganska oroväckande grad, då dans, kortspel och dylikt sysselsätter ungdomen och allmänheten i så hög grad som nu är fallet, tror jag det är en plikt för riksdagen att se till, att folket också bjudes på nöjen, som kunna verka uppfostrande och förädlande, och att dessa nöjen göra det, det är till fullo konstaterat. När riksdagen förra året avtog det begärda anslaget till en förening i Uddevalla, uttalade dock riksdagen att den behjärtade den stora betydelsen av att anslag beviljades för detta ändamål, och då kan det icke vara rimligt att man skulle utestänga hela Norrland, som innefattar mer än hälften av landet, från förmånen att också bli delaktigt av detta. Musikaliska akademien har i den inlaga till Kungl. Maj:t, vari ifrågavarande anslag begärdes, konstaterat, att dessa orkesterföreningars verksamhet under det hittills gångna året visat sig utöva ett synnerligen kulturbefrämjande inflytande och såväl i de orter, där orkestrarna varit förlagda, som i närliggande samhällen och landsbygd omfattas med intresse av folket. Det förhåller sig nämligen icke så, att detta är en fråga endast för städerna, ty i den stadga, som gäller för anslagets användning, är föreskrivet, att ifrågavarande föreningar också böra giva konserter i kringliggande orter, och skulle anslag erhållas för en förening i Sundsvall, så är detta en ort, där folkets breda lager kanske mer än på något annat ställe i riket kunde göra sig saken till godo. Om man tänker på de stora massor av arbetare, som bo omkring Sundsvall och utefter kusten i dess närhet, inser man huru betydelsefullt anordnandet av konserter skulle vara i kustorterna, såväl i städerna som på landsbygden. Det är synnerligen önskligt att på detta sätt mer förädlande nöjen bjudas folket. Bilagorna till min motion visa också, att det livliga intresse, varmed dessa konserter omfattats, utlöst sig i stora ansträngningar i ekonomiskt avseende från ortsbefolkningens sida. Man har gjort stora uppoffringar för att få dessa orkesterföreningar till stånd, ty statsbidraget räcker icke långt. Sålunda ha stadsfullmäktige i Sundsvall redan beviljat 15.000 kronor årligen, och enskilda på platsen och i kringliggande ort hava utfäst sig att lämna tillsammans 11.000 kronor i årliga bidrag växlande mellan 25 och 1.000 kronor. Det är ju en betydande offervillighet. Icke desto mindre hava dessa orkesterföreningar en synnerligen svår ekonomisk ställning. En sådan förening består av icke mindre än 25 å 30 man och i Sundsvall har det beräknats att orkestern skulle bestå av 26 man. Avlöningarna gå i medeltal upp till c:a 2.800 kronor per man och år, vartill kommer utgifter för resor till kringliggande orter, lokalhyror, utgifter för noter och annonsering m. m., vilket gör att

totalkostnaden för en dylik orkester kan beräknas till c:a 80,000 kronor om året, vilka till större delen måste anskaffas genom bidrag från orten och genom inträdesavgifter, som emellertid måste sättas mycket låga enligt den av Kungl. Maj:t utfärdade tariffen. Det är således icke för mycket begärt, att varje orkesterförening erhåller ett understöd till så lågt belopp som 18,500 kronor. Kungl. Maj:t har begärt 25,000 kronor såsom understöd för varje nuvarande orkesterförening eller tillsammans 75,000 kronor, och inom ramen av detta anslag har utskottet ansett, att alla fyra orkesterföreningarna skulle tillgodoses. Således de tre redan befintliga föreningarna skulle behålla det nu utgående beloppet 18,500 kronor vardera och till orkesterföreningen i Sundsvall skulle även anslås enahanda belopp, således tillsammans 74,000 kronor eller, med tillägg av 1,500 kronor till inspektion av ifrågavarande föreningars verksamhet, 75,500 kronor. Oaktat den svåra ekonomiska ställning som orkesterföreningarna hava, kan jag icke annat än böja mig för utskottets här uttalade mening, att anslaget skulle stanna vid ett understöd av 18,500 kronor till var och en av föreningarna, men jag anser, att åtminstone detta anslag bör beviljas och hemställer till kammaren att godkänna utskottets förslag, till vilket jag sålunda yrkar bifall.

*Anslag till
musikföre-
ställningar för
allmänheten.*

(Forts.)

Herr E k m a n, C a r l G u s t a f: Såsom av reservationen framgår har jag anslutit mig till dem, som i denna punkt velat bevilja endast 57,000 kronor gent emot det av utskottet föreslagna beloppet. Jag ber emellertid få säga, att ännu större konsekvenser, än vad ett bifall till utskottets kläm skulle innebära, måste väl det uttalande i motiveringen komma att medföra, som här föreligger. Utskottet säger nämligen:

»Då södra och mellersta Sverige i nu förevarande häseende redan blivit till en viss grad tillgodosedda, finner utskottet billigt, att de förmåner, som genom ifrågavarande anslag avses, jämväl komma sådana delar av landet tillgodo, som förut varit i saknad därav. Utskottet anser sig därför böra tillstyrka, att medel göras tillgängliga för beredande av bidrag till Sundsvalls orkesterförening.»

Detta yttrande måste väl förstås på sådant sätt, att man här förordar en fortsatt utveckling i den omfattningen, att landets hela befolkning verkligen skulle få möjlighet att åhöra konserter utav dessa orkestrar. Nu är det uppenbart, att en ny, dylik orkester i Sundsvall tillgodoser alldeles icke ett förefintligt behov i Örn-sköldsvik, Umeå, Luleå eller en hel del av de norrländska orterna. Förhållandena, väglängderna och kommunikationssvårigheterna, göra, att en orkester i Sundsvall icke kan i någon mån tillgodosen nämnda orters behov, liksom de i södra Sverige befintliga orkestrarna icke kunna tillgodosen annat än en liten räjong omkring orkestrarnas hemvist. Är det då meningen, att man vill förordad en sådan utveckling, att man skall tillgodosen alla sådana delar av landet, som förut varit i saknad av denna orkestermusik, så

*Anslag till
musikföre-
ställningar för
allmänheten.*
(Forts.)

måste man väl säga, att här behövs en utredning, i vilken omfattning sådana orkestrar skola skapas och orkesteranslag skola beviljas. Hårtill vill jag lägga att när man rent ekonomiskt behandlar detta spörsmål, är det rätt egendomligt att se, att utskottet föreslår en tillökning av antalet orkestrar. Kungl. Maj:ts proposition föranleddes nämligen av att de tre förutvarande orkestrarna ansågs behöva en ökning av sitt anslag för att kunna existera. Kungl. Maj:t föreslår sålunda en höjning av anslaget till dessa orkestrar. Men då kommer en motionär och föreslår anslag till en helt ny orkester. Utskottet följer honom och stryker utan vidare ökat anslag till de tre förutvarande orkestrarna, och vill i stället bevilja ett lika stort bidrag till en orkester på en ny plats. De förutvarande orkestrarna skulle alltså i fortsättningen få nöja sig med ett bidrag, som Kungl. Maj:t förklarat vara otillräckligt för dem. Vad finnes det för ekonomisk princip i ett dylikt förfaringsätt? Kungl. Maj:t har ju förklarat, att om de förutvarande orkestrarna *skola kunna uppehålla sin verksamhet*, så är det nödvändigt, att ett tillägg göres till deras anslag. Utskottet avstyrker detta tilläggsanslag och beviljar ett som otillräckligt förklarat anslag för en ny plats. Ett dylikt sätt att behandla slika spörsmål har jag för min del icke kunnat vara med om. De uttalanden, som förekomma i utskottets motivering har jag ej heller kunnat vara med om, varför jag, herr greve och talman, ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Kvarnzelius: Ja, herr talman, den siste ärade talarrens ståndpunkt kan jag icke giva mig till att kritisera, ty han har åtminstone varit konsekvent och vidhållit sin uppfattning. Däremot förvånar det mig något, att min ärade vän, herr Widell, har så starkt gått emot det förslag, som här föreligger, då han jämte herr Wrangel voro de enda reservanterna i fjol i statsutskottet till förmån för det förslag, som då förelåg om beviljande av anslag till en liknande orkesterförening i Bohuslän. Det förefaller mig vara att driva lokalpatriotismen något för långt att resonera som så, att kan man icke få det själv, skall ej heller någon annan hava det. Jag kan naturligtvis icke dela de betänkligheter och de farhågor, som herr Ekman gjort sig till tolk för, att detta skulle i fortsättningen medföra för stora ekonomiska och vittgående konsekvenser för statsverket. Det förhåller sig nämligen så, att det är förenat med mycket stora ekonomiska uppoffringar för dem, som taga sig för att idka musik och bilda orkesterföreningar. Det är av ett rent ideellt intresse, som de göra det och underkasta sig stora ekonomiska uppoffringar. Det synes mig därför vara på sin plats, att i de fall, där den enskilde till allmänhetens förströelse och lyftning vill underkasta sig arbete och även ekonomiska uppoffringar, staten lämnar något bidrag. Det anser jag icke vara orimligt. Det är ju tillfälle för riksdagen att i varje fall pröva, i vilken omfattning man kan gå vidare på den vägen. Att man därför skulle kunna tänka, att i det övre Norrland, som ligger 50—70 mil norr om Sundsvall, det skulle bildas en orkesterförening, som möjligen skulle komma att pretende-

ra statsunderstöd, därför att Sundsvallsföreningen har fått ett välbehöfligt och välförsett understöd, det synes mig icke vara riktigt. Jag kan försäkra herr Widell, att om han kommer igen med sin motion nästa år till förmån för västkusten, skall jag åtminstone icke motsätta mig, att även den delen av landet blir tillgodosedd. Jag tror, att om intresset fortfarande förefinnes på västkusten, att idka musik och sång i förädlad form, så skall staten visa sig villig att lämna understöd, trots att det gäller Bohuslän.

*Anslag till
musikföre-
ställningar för
allmänheten.
(Forts.)*

Den omständigheten, att statsutskottet i fjol satte sig emot anslaget får icke vara avgörande för all framtid. Om man läser motiveringen, skall man finna, att statsutskottet icke varit så synnerligen kärvt i sitt avstyrkande av det förslag, som då förelåg. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Widell, Den föregående ärade talaren har visst icke givit akt på, att jag uttryckligen förklarat, att jag nu funnit den ståndpunkt jag intog vid fjolårets riksdag oriktig, konsekvenserna hava blivit avskräckande. Då den ärade talaren nu utlovat sitt välvilliga stöd vid en kommande riksdag till förmån för en framställning om anslag till Uddevallaföreningen, vill jag uttrycka min livliga förhoppning, att jag icke måtte komma i tillfälle att mottaga ett sådant stöd. Jag hoppas verkligen, att varken Uddevallaföreningen eller Sundsvallsföreningen skall få något understöd. Jag tror, att konsekvenserna äro så betänkliga, att vi mer än en gång måste betänka vad det gäller, innan vi giva oss in härpå.

Vad beträffar den ärade talarens yttrande om lokalpatriotism, så tror jag, att det icke är skäl att gå in närmare på den saken, Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Bergqvist: Herr talman! Det förvånar mig något, att herr Widell blivit så avogt stämd mot orkesterföreningarna, att han icke vill veta av deras vidare utveckling, och vad herr C. G. Ekman angår, så tycker jag verkligen, att han pressade utskottets motivering allt för mycket. Utskottet har icke velat i sin motive-ring säga annat, än vad som från flera håll sagts här i afton, nämligen att man bör se till, att kulturfaktorerna så mycket som möjligt spridas utöver landet, och när det nu finnes tre orkesterföreningar, en i Skåne, en i Norrköping och en i Gävle, så är det väl billigt, att även Norrland får någon. Vad konsekvenserna beträffar, tror jag, att när vi en gång få en orkesterförening i Luleå, så är det därmed slut och organisationen färdig, och då kan man anse, att hela byggnaden är komplett.

Vad Uddevalla beträffar, vågar jag icke giva samma löfte som herr Kvarnzelius. Jag vill icke giva något som helst löfte om att vara med om anslag till en orkesterförening därstädes, ty jag anser, att de städer och orter, som ligga nära kultucentra och där man har rika tillfällen till andliga förströelser, äro så gynnsamt ställda, att man icke behöver känna sig hjärtnupen mot dem, men den

Anslag till
musikföre-
ställningar för
allmänheten.
(Forts.)

avlägsnare landsorten bör man verkligen litet tillgodose, särskilt i Norrland, där klimatet och andra förhållanden göra livet tungt och dystert, och där därför varje företag som kan giva uppmuntran och förströelse, hälsas med den största glädje och tacksamhet.

Jag anhåller varmt hos kammaren, att den måtte bifalla det förslag, som utskottet framställt, och jag ber att få yrka bifall till detta.

Herr Enhörning: Herr greve och talman, mina herrar! Med anledning av vad den ärade talaren på Gävleborgslänsbänken yttrade, vill jag endast anmärka, att han tog fullkomligt fel, då han inbillade sig och försökte också inbilla kammaren, att denna orkesterförening endast kunde verka i Sundsvall. Sundsvall är visserligen så stort, att där finnes god plats för en orkesterförenings verksamhet, men avsikten med dessa orkestrar är även, att de skola kunna verka inom de närgränsande städerna såsom t. ex. i detta fall Härnösand, Örnsköldsvik och Östersund. Det är icke lång väg dit. Det kan herr Ekman övertyga sig om, om han ville se litet på kartan. Men det är även högst antagligt, att denna förening skulle kunna utsträcka sina utflykter till Umeå, kanske Luleå, Piteå och Haparanda, och under sådana förhållanden kommer den utan tvivel att fylla ett, som man säger, länge känt behov. Jag har därför, herr greve och talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder framkomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu föredragna punkt hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten anförda reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 A punkten 271, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten anförda reservationen.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 33;

Nej — 42.

Punkterna 272—286.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 287.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till fortsatt systematisk undersökning av svenska folkmål anvisa på extra stat för år 1921 ett reservationsanslag av 22,100 kronor, att utgå på de närmare villkor, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt bestämma.

*Anslag till
undersökning
av svenska
folkmål.*

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *E. Wigforss* och *K. G. Westman* nr 98, och den andra inom andra kammaren av herr *S. Welin* m. fl. nr 227, däruti hemställets, att riksdagen måtte bevilja för fortsatt systematisk undersökning av svenska folkmål på extra stat för år 1921 ett reservationsanslag av 28,600 kronor, att utgå på de närmare villkor, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt bestämma.

Utskottet hade i nu föredragna punkt av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande förslag och med avslag å omförmälda av herrar *Wigforss* och *Westman* samt av herr *Welin* väckta motioner i vad desamma skilde sig från Kungl. Maj:ts framställning, till fortsatt systematisk undersökning av svenska folkmål anvisa på extra stat för år 1921 ett reservationsanslag av 22,100 kronor att utgå på de närmare villkor, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt bestämma.

Reservation hade anmälts av herrar *H. M. Bäckström*, *O. U. B. Olsson*, *A. Pers*, *C. P. V. Nilsson*, *J. Nilsson* i Malmö och *S. E. J. Lübeck*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka de i ämnet väckta motionerna.

Herr *Wigforss*: Herr talman, mina herrar! Vid denna sena timma skall jag icke taga kammarens tid i anspråk genom något längre anförande, men trots allt vad jag hört i kväll om svårigheten för en enskild motionär att få något igenom, så tycker jag, när jag ser åtskilliga reservanter vid utskottets utlåtande, att det borde finnas vissa förhoppningar om, att detta mycket beaktansvärda anslag skulle kunna gå igenom.

Jag skall i största korthet redogöra för vad det gäller. Det är så, att för undersökning av de svenska dialekterna och särskilt de nord- och mellansvenska dialekterna hava vi i detta ögonblick en centralanstalt, inrättad i Uppsala. Det är icke så, att dessa undersökningar egentligen skötas av de personer, som äro anställda vid denna anstalt, utan undersökningarna skötas av en mängd folk uti bygderna. Det är i allmänhet studerande, både äldre och yngre. De understödjas genom privata bidrag, av landstingsanslag och dylikt, men för att detta arbete skall skötas på ett förnuftigt sätt, är det nödvändigt, att det organiseras. Det är så ont om arbetskrafter, och våra dialekter hålla på

Anslag till
undersökning
av svenska
folkmål.
(Forts.)

att dö ut med en sådan hastighet, att det är nödvändigt att sätta in både tid och arbetskraft. För detta ändamål har ett landsmålsarkiv i Uppsala inrättats, och det är nu fråga om, huru mycket understöd det skall ha. Styrelsen för detta arkiv har begärt att få ett anslag på 34,800 kronor. Kungl. Maj:t har föreslagit 22,100 kronor. I den motion, som har väckts av herr Westman och mig, har föreslagits en medelväg, ett anslag på 28,600 kronor. Det är alltså 6,500 kronor mer, än Kungl. Maj:t föreslagit, och 6,200 kronor mindre, än vad landsmålsarkivet har begärt.

Nu säger utskottet, att Kungl. Maj:t har prövat saken och inte ansett sig kunna tillstyrka denna ökning, och utskottet har icke känt sig övertygad av motionärernas motivering. Jag tror emellertid, att det föreligger i viss mån ett misstag från Kungl. Maj:ts och även från utskottets sida om vad denna ökning innebär. Det är så, att för närvarande finnas vid detta landsarkiv anställda två vetenskapliga medarbetare, som nu föreslås skulle avlönas med 6,000 kronor vardera. Och jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på, att när det här nämnes siffror för deras arvoden, så betyder detta ett arvode utan varje dyrtidstillägg. Dessutom har arkivet anslag till resekostnader och andra expenser. Alltså med 6,000 kronor till vardera skulle man avlöna dessa högt kvalificerade vetenskapsmän i 40- till 50-års åldern. Beträffande avlöningen till den ene av dessa medarbetare, som har hela organisationsarbetet om hand, som skall skaffa det folk, som gör undersökningarna uti bygderna, och som skall instruera dem, resa omkring och kontrollera deras arbeten — han är för övrigt docent i Uppsala och är en sällsynt organisatorisk talang — har landsmålsarkivet föreslagit, att det skulle höjas från 6,000 kronor till 9,000 kronor. Detta har uppfattats av Kungl. Maj:t som om det vore ett anslag till en ny medarbetare, som skulle hava 9,000 kronor, därför att man begärt samtidigt, att ännu en arbetskraft skulle anställas med 6,000 kronor i avlöning. Det är i realiteten alldeles icke så, utan när det talas här om anställandet av en ny person, som skulle hava 9,000 kronor, så är det helt enkelt så, att det är ledaren av hela organisationsarbetet, som skulle få sitt arvode höjt till 9,000 kronor. Det är ungefär vad en docent för närvarande har. De 4,000 kronor, som här ytterligare komma till, äro alltså skillnaden mellan vad Kungl. Maj:t och landsmålsarkivarien begärt, eller en ytterligare arbetskraft med 4,000 kronors lön, en arbetskraft som skulle vid själva arkivet lätta arbetsbördan för den, som skulle i stort sett stå för arbetet, resa omkring och organisera det hela. Nu ha motionärerna gått den medelvägen, att de icke föreslagit, att denna nya arbetskraft skulle komma till, utan vi ha nöjt oss med två vetenskapliga medarbetare, den ene med 6,000 kronor i lön och den andre, som skulle vara chef, skulle hava 9,000 kronor. Det är alltså en ökning med 3,000 kronor; och det föreslås dessutom, att anslaget till expenser och tillfällig arbetshjälp skulle ökas med ytterligare 3,500 kronor för att lätta, om jag så får säga, den rent tekniska arbetsbördan för de vetenskapliga medarbetarna. Därav kommer det sig, att dessa 3,000 kronor + 3,500 kronor, sammanlagt 6,500 kronor, hava begärts.

Till motivering härför kan jag naturligtvis icke i detta ögonblick

göra någon utförlig utläggning, men saken ställer sig så, att om man över huvud taget skall få folk till ett sådant arbete, kan man egentligen icke få dem för pengar. Om man icke hos dem hade ett rent vetenskapligt levande intresse, kunde man naturligtvis icke få dessa vetenskapliga arbetskrafter i detta ögonblick för en så liten summa som 6,000 kronor eller ens 9,000 kronor, men det är alldeles tydligt, att för att de skola kunna stanna vid detta arbete, är det nödvändigt att icke betala så, att de nästan drivas bort därför. Jag tror, att det är från den synpunkten av största vikt för detta organisationsarbete, om man kan få behålla den mannen vid detta arbete såsom varande en ovanlig organisatorisk talang och hysande ett ovanligt intresse för undersökningarna av vårt svenska landsmål, som han under många år lett i Uppsala.

*Anslag till
undersökning
av svenska
folkmål.
(Forts.)*

Jag vill endast tillägga, att det är tydligt, att man här har att göra med ett område, om vilket icke kan sägas, att saken kan anstå, ty alldeles bortsett från, att man icke kan förlora denne ledare för arbetet, är det alldeles klart för var och en, som har rört sig på detta arbetsfält, att det är den allra närmaste tiden, de närmaste årtiondenas arbete, som är avgörande för saken, enär det vetenskapliga forskningsobjekt, som man där har att göra med, är icke lika med något, som finnes tillgängligt för naturvetenskapen eller den humanistiska vetenskapen, som rör sig med tryckta dokument, som läsas lika bra om 10 eller 20 eller 50 eller 100 år. Det material, som man här har att göra med, är nämligen de levande dialekterna, som nu faktiskt bara talas av den äldsta generationen. Var och en som varit ute i bygderna och gjort en undersökning vet, att det ena året kan man träffa på en alldeles ypperlig meddelare på över 80 år, men kommer man tillbaka om några år så är den meddelaren borta, och man finner icke längre ett spår av den allra äldsta dialekten. Det är sålunda i detta fall mer än i andra fall sant, att det är fara i dröjsmål.

Nu har jag en gammal erfarenhet av, att folk icke har så lätt att intressera sig för den del av den gamla kulturen, som utgöres av språket. När det är fråga om att bevara naturminnesmärken äro folk intresserade. Då får man en nationalpark. När det är fråga om en djurart, som dör ut, då kan man få anslag, ja, även när det gäller kulturföremål, så kan man få in dem på ett museum, men när man kommer in på språket, är det som om folk icke längre hade något intresse. Det är så mycket märkvärdigare, som språket är själva grundvalen för all samhällelig kultur, och det är klart för var och en, som intresserar sig för vårt nu härskande kulturspråk, för vårt svenska riksspråk, att för att man någonsin skall kunna få en klar föreställning om, huru riksspråket uppkommit och utvecklats sig, det är alldeles nödvändigt, att våra dialekter undersökas, och från all historisk och språklig synpunkt är denna undersökning av de svenska och de nordiska dialekterna över huvud taget ett av de allra viktigaste arbetsfälten.

Jag vill alltså sluta med att hemställa, om icke kammaren skulle kunna visa sitt erkännande av detta faktum genom att bifalla denna ganska lilla ökning av ett anslag, som skulle göra det möjligt att vid ett arbete av detta slag binda just en arbetskraft, som verkligen är

Anslag till
undersökning
av svenska
folkmål.
(Forts.)

förstklassig. Det är en arbetskraft, som i detta ögonblick är ytterst sällsynt, ty om han, som nu finnes där, avgår, vet man faktiskt icke, varifrån man skall få ersättning. Jag tillåter mig alltså yrka bifall till reservanternas hemställan.

Herr Bergqvist: Såsom framgår av den kungl. propositionen, har anslaget till systematisk undersökning av svenska folkmål stigit för varje år. 1915—1917 var det 7,500 kronor, 1918 8,000 kronor, 1919 10,400 kronor och 1920 17,100. Nu har överbibliotekarien kommit och begärt 1920 års anslag mer än fördubblat, nämligen till 34,800 kronor. Departementschefen har genast sagt ifrån, att han icke kunnat reflektera på vissa av de punkter, som finnas i specifikationen, men han har i varje fall medgivit eller ansett lämpligt och billigt, att anslaget något höjes för vissa närmare angivna poster, och han kommer då till 22,100 kronor.

Nu ha motionärerna, som den siste ärade talaren nämnde, gått en medelväg. Utskottet har emellertid icke kunnat vara med om att tillstyrka motionen, utan har ställt sig på Kungl. Maj:ts ståndpunkt. Det är självklart, att när man har ett ärende, som är prövat av Kungl. Maj:t, det skall vara mycket starka skäl, innan man avviker från Kungl. Maj:ts förslag och går in på en enskild motion. Jag vill framhålla, att utskottets ståndpunkt icke innebär något underkännande av det ändamål, varför anslaget äskas, men i stället en viss respekt för Kungl. Maj:ts kompetens att pröva sådana frågor, innan de frambäras till riksdagen. Jag vill erinra om att en kommitté är tillsatt för utredning av frågan om den svenska folkminnesforskningen, och när denna kommitté en gång framlägger sin utredning och sitt förslag, kommer naturligtvis hela denna fråga i en annan situation. Beslut, som intill dess fattas på området, få naturligtvis anses såsom mera provisoriska.

Jag kan, herr talman, icke annat än yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Westman: Herr greve och talman, mina herrar! Den fråga, som nu föreligger, är ur statsfinansiell synpunkt så obetydlig, att man knappast kan tillmäta de statsfinansiella synpunkter, som den siste ärade talaren anlade, någon som helst betydelse. Den är också utan några som helst statsfinansiella konsekvenser. Kammaren kan därför bedöma denna sak helt och hållet ur den synpunkten; förtjänar det företag, som det här är fråga om, det ökade understöd, som motionärerna föreslå, eller förtjänar det det icke?

Jag vill då framhålla för kammaren att ämnet för det studium, som bedrivs av det institut, vars anslag nu behandlas, är *det folkliga*, och det är icke bara, som den förste ärade talaren framhöll, det rent språkliga, dialektiska, som är föremål för dess insamlingsverksamhet, utan det är också folkminnesforskning över huvud taget, såsom sägner och traditioner, vilka äro karakteristiska för folkets liv i olika bygder.

Man har, mina herrar, på den senare tiden allt mera uppskattat det folkligas betydelse som inslag i ett folks kultur, såsom en grundval för dess originalitet. Om jag skulle försöka att närmare utveckla det

folkligas betydelse för läggningen av ett folks litteratur, konst och andliga liv över huvud taget, skulle kammaren utan tvivel finna ämnet intressant men tiden illa vald för en sådan skildring. Jag vill därför nöja mig med att säga, att det arbete, som utföres vid detta institut i Uppsala kommer att bibehålla intresset långt efter det att mycket annat, som riksdagen understöder, har försvunnit i glömska — långt efter det att de toner förklingat, som vi nyss gävo ett, låt vara sparsamt tillmätt, understöd. Jag vågar säga, att så länge det över huvud taget finnes intresse för det svenska folket, kommer också det arbete, som utföres vid detta institut, att bibehålla uppmärksamhet.

Vilka sköta detta arbete? Jag försäkrar eder, mina herrar, att då man kommer från det oroliga, jäktande stockholmslivet upp till Uppsala och ser dessa män, som träget arbeta vid detta institut för en ersättning, som utgår med 6,000 kronor om året till de förmåsta krafterna, utan dyrtidstilläg, utan rätt till pension och tjänsteårsberäkning och utan minsta förhoppning om karriär, så blir man rörd över det osjälviska och oegennyttiga arbete, som dessa män utföra. Jag vill här särskilt fästa herrarnas uppmärksamhet på ledaren för detta arbete. Det är en man, som enligt mitt förmenande är en av våra mest begåvade, mest originellt begåvade, humanistiska vetenskapsmän. Denne man åtnjuter nu och skall fortfarande enligt Kungl. Maj:ts förslag åtnjuta en årslön av 6,000 kronor utan de förmåner, som komma övriga statstjänstemän till godo. Motionärerna ha föreslagit, att denna avlöning höjes till 9,000 kronor. Detta har utskottet satt sig emot.

Det finnes därjämte ett annat yrkande i motionen, som den första talaren redan framhållit, och som jag vill påpeka ännu en gång, därför att kammaren fullt skall veta, vilka obetydliga utgifter det är, som meningsskiljaktigheten gäller. Motionärerna yrka, att anslaget, som utgår till tillfällig arbetshjälp, skall höjas från 1,500 kronor till 5,000 kronor. Det är ett förslag, påkallat därav att det viktiga skede i vårt folks kultur, som det gäller att bevara, hastigt håller på att försvinna. Det är nödvändigt att försöka fånga denna flyende kultur så hastigt som möjligt, och det är därför, som jag förordar en höjning av detta obetydliga anslag, något som kommer att hava en synnerligen stor verkan, om det beviljas av kammaren.

De belopp, som det här rör sig om, äro så små, att det förefaller mig verkligen vara att driva de sedvanliga hänvisningarna till att utredning pågår väl långt, när den ärade talare, som företrädde utskottsmajoritetens ståndpunkt, påstod, att vi icke skulle kunna fatta ståndpunkt till den fråga, som nu föreligger, utan att först avvakta en kommittéutredning.

Det förefaller mig, som om de skäl, vilka den förste ärade talaren och även jag i min ringa mån sökt framhålla, äro så påtagliga och klara, att det för kammaren bör vara tydligt, att det knappast skulle vara överensstämmande med statens värdighet att icke bifalla det förslag, som har framförts av motionärerna och är tillstyrkt av reservanterna.

Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Anslag till undersökning av svenska folkmål.
(Forts.)

Anslag till
undersökning
av svenska
folkmål.
(Forts.)

Herr Swartz: Herr greve och talman, mina herrar! I egenskap av kansler vid Uppsala universitet har jag haft tillfälle att på ett tidigare stadium taga del av den framställning, som här föreligger till behandling. Jag har tillstyrkt den framställning, som gjorts från de framstående vetenskapsmännen i Uppsala angående ett anslag av 34,800 kronor. Jag ansåg, att det var fullt befogat. Jag skall emellertid naturligtvis icke inlåta mig på att söka driva igenom den saken, i synnerhet som det vore ganska omöjligt, då det icke föreligger någon motion härom. Med desto större övertygelse ansluter jag mig till den framställning, som här är gjord av motionärerna.

Jag kan för min del icke finna annat än att syftet med det arbete, som härigenom understödes, är av en alldeles speciell nationell karaktär. Det är också ett syfte och ett arbete, som måste stödjas fortast möjligt för att kunna taga i förvar de skatter på folkmålsområdet, som hålla på att sina ut och försvinna. Har man då den stora fördelen att hava i spetsen för detta arbete en entusiastisk kraft av framstående art, så vill det synas, som om det vore en enkel gärd av rättvisa att visa, att man uppskattar arbetet på sådant sätt, att man gör möjlighet för denne man att få lika mycket, som han kunde få, i händelse han hade ett docentstipendium.

Här har hänvisats till, att man skulle vänta på den utredning av denna sak som är igångsatt. Jag vill säga, att inom statsutskottet framfördes det skälet även med avseende på en annan punkt, som för länge sedan av riksdagen, såväl av denna kammare som andra kammaren, antagits, nämligen frågan om en stiftelse för svensk folkminnesforskning i Lund. Det framhölls då, att man begärde från Kungl. Maj:ts sida en fördubbling av anslaget, som utgått för detta ändamål från 4,500 kronor till 9,000 kronor. Från en del av ledamöterna i utskottet gjordes från början i denna sak gällande, att man skulle vänta på utredning. Jag tillät mig då inför utskottet framhålla, huruledes man under sådana omständigheter mycket lätt kommer att göra samma erfarenhet som den vilken uttryckes i det gamla ordspråket: »Medan gräset gror, dör kon.» Jag vet icke vilket intryck detta gjorde på en eller annan, men effekten blev, att allt motstånd mot det ökade anslaget föll inom statsutskottet och ingen reservation har åtföljt utskottets framställning om bifall till Kungl. Maj:ts proposition i denna del. Det vill synas, som om det nu just är fråga om ett anslag av samma art och natur som det föregående, och att ett uppskov i avvaktan på en utredning skulle hava lika riskabla följder. Jag beklagar för min del, att Kungl. Maj:t, för övrigt av förklarliga sparsamhetssynpunkter, har ansett sig böra göra en prutning på detta område. Jag tror, att det är alldeles rätt, som båda motionärerna ha sagt, att det är en prutning, som låter oss riskera att nationella värden av ganska stor omfattning komma att gå förlorade.

Jag ber för min del på det livligaste få yrka bifall till motionärernas förslag, och jag ber att få tillägga vad jag borde sagt ifrån redan i början, att jag icke deltagit i detta ärendes behandling inom utskottet.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de

yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu förevarande punkt hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Anslag till undersökning av svenska folkmål.
(Forts.)

Punkterna 288—302.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 303.

Lades till handlingarna.

Punkterna 304—308.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 309.

I enlighet med Kungl. Maj:ts därom framställda förslag hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte höja det ordinarie förslagsanslaget till kommittéer och utredningar genom sakkunniga, nu 180,000 kronor, med 270,000 kronor till 450,000 kronor.

Anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga.

Herr Antonsson: Herr greve och talman, mina herrar! Vid innevarande års riksdag har jag väckt en motion, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t göra den hänvändelsen, att Kungl. Maj:t skulle taga under övervägande, huruvida icke en begränsning av utgifterna för kommittéer och utredningar genom sakkunniga kunde åstadkommas. Den nu föredragna punkten ger mig osökt anledning att änyo bringa frågan på tal angående de stora kostnader, som utgå till kommittéer och sakkunniga.

Kungl. Maj:t har föreslagit att på åttonde huvudtiteln för detta ändamål höja beloppet från 180,000 till 450,000 kronor, alltså med en och en halv gång den summa, som nu utgår. Utskottet tillstyrker utan vidare Kungl. Maj:ts förslag med hänvisning till den utredning, som Kungl. Maj:t i statsrådsprotokollet förebringat. Vad säger då Kungl. Maj:t i statsrådsprotokollet? Jo ingenting annat än att riksdagen beslöt 1918 på grund av statistisk utredning, att anslaget till kommittéer och sakkunniga inom departementet skulle utgå med 180,000 kronor — samma belopp som jämväl upptogs i innevarande års stat. Vidare upplyses om att vederbörande departement har förhört sig i statskontoret och där fått uppgift om, att under tiden januari — november 1919 har utbetalts sammanlagt 476,834 kronor 82 öre. Vidare uppgives, att när det belopp, som behövs under december månad för ifrågavarande ändamål utbetalts blir årskostnaden icke mindre än 519,330 kronor, och att bristen på anslaget sålunda är 339,330 kronor. Det är den enda utredning, som förefinnes.

Nu kan man med skäl fråga sig: »om riksdagen ställer till Kungl. Maj:ts förfogande ett förslagsanslag av 180,000 kronor, kan och bör

*Anslag till
kommittéer
och utred-
ningar genom
sakkunniga.*

(Forts.)

det verkligen överskridas på sätt som här har ifrågakommit? Det belopp, varmed anslaget är överskridet, har påförts kassafonden, och följaktligen utbetalts.

Jag anser således för min del, att man i den stat, som nu skall fastställas, icke bör upptaga högre belopp än i innevarande års stat, 180,000 kronor, och att icke något högre belopp bör fastställas, förrän verklig utredning föreligger om ökat behov av anslag till ifrågavarande ändamål.

Jag tillåter mig, herr greve och talman, föreslå, att beloppet fastställs till 180,000 kronor d. v. s. samma belopp som upptages i innevarande års stat.

Herr Bergqvist: Det har ingalunda undgått utskottet, att det har varit ett starkt överskridande av det anslag, som är av riksdagen anvisat för kommittéer och utredningar genom sakkunniga. Detta kan nog dock förklaras. Om man ser efter i den kungl. propositionen, så finner man, att kassaförlagskommittéen gjort beräkning på grundval av erfarenheterna från 1911—1915. Men sedan den tiden ha ju dels kommittéarvodena höjts, dels utredningarna svällt ut, så att det har blivit nödvändigt att överskrida det anslag, som riksdagen har beviljat, och jag tror icke, att det vore klokt att på något sätt söka hämma en verklig utredning av de frågor, som skola föreläggas riksdagen. Detta skulle omöjliggöra riksdagens arbete, ty de beslut, som den fattar, måste vila på föregående utredning, och denna kan icke göras av myndigheterna eller departementstjänstemän, utan man måste anlita särskilda kommittéer och sakkunniga för ändamålet. Jag tror, att riksdagen skulle stå sig mycket slätt, om den icke hade att stödja sina beslut på utredningar av kommittéer och sakkunniga.

När det gäller en så vidlyftig och stor huvudtitel, som den åttonde, är det icke så underligt, att kostnaden för dessa utredningar stiga till stora belopp, och när man nu faktiskt vet, att dessa gå till betydligt större belopp än det förslagsanslag, som förut utgått, synes det icke finnas något skäl att stanna vid detta.

Jag kan icke finna annat än, att Kungl. Maj:ts förslag i det här fallet är väl motiverat, och jag ber, herr greve och talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Antonsson: Det är alldeles klart, att anslag till detta ändamål, som ecklesiastikdepartementet har till sitt förfogande, komma att överskridas, då man tar kännedom om, huru utbetalningarna ske. Ett exempel: den 31 december 1918 tillsattes den s. k. skolkommittén. Den började sitt arbete i början av 1919 och naturligtvis bedrivits under årets lopp. På vilka tider den arbetade, känner jag icke till, men vid slutet av år 1919 har denna kommission kostat statsverket 126,000 kronor. Det är ju ett belopp, som får anses häpnadsväckande stort. Riksdagen måste enligt min mening fordra, att det sättes gränser för kostnaderna, så att de icke gå över det tillbörliga. Att så varit förhållandet vid vissa tillfällen, därom lär icke meningarna vara delade.

Det är för övrigt endast ett departement utöver det, vars stat nu föreligger till avgörande, som nämnvärt överskridit anslaget för kommittéer och sakkunnigutredningar, och det är jordbruksdepartementet, men där föreligger åtminstone en utredning rörande de ändamål, till vilka medlen ha använts; stora kommittéutgifter kan dock ävenledes där påvisas.

Anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga.
(Forts.)

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på nu föredragna punkt yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock, av herr *Antonsson*, att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan besluta, att ifrågasvarande ordinarie förslagsanslag skulle i riksstaten för år 1921 upptagas med oförändrat belopp.

Därefter gjordes propositioner enligt berörda yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 310 och 311.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 312.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att samtliga de ordinarie anslag under åttonde huvudtiteln, vilka icke i utlåtandet blivit särskilt omförmälda, måtte i riksstaten för år 1921 upptagas med oförändrade belopp.

Anslag till kyrkliga ändamål m. m.

Herr *Lindhagen*: Då kammaren för någon tid sedan behandlade en av mig framförd principmotion om de gamla sanningarnas omsättande i praktik och politik, tillät jag mig nämna, att när riksdagen går att behandla anslagen till åttonde huvudtiteln, så borde som ett slags opinionsyttring påminnas om dessa viktiga försummade saker.

Här beviljas av riksdagen årligen tämligen tanklöst anslag till kyrkliga ändamål. Detta är dock det enda anslag på budgeten, som avser att främja icke ensidigt ekonomiska, materiella ändamål, utan även andliga värden och främst vad man kan kalla karaktärsdanningen. För det ändamålet kräves av prästerskapet, att de skola predika och föra ut i livet dessa gamla sanningar, som äro revolutionerande både i ekonomiskt och andligt avseende. Hela det penningbeviljande, som i detta ögonblick försiggår, är så vitt jag kan förstå, en sådd på hälleberget. Det är nämligen pengar, som användas till åstadkommande av vissa andaktsstunder, vid söndagsgudstjänster och vissa andra högtidligare tillfällen, och resultatet härav ser man i världskriget och inbördeskrigen samt även i det eviga slagmålet här i kammaren mellan partierna. Det har således icke utövat något märkbart inflytande på vårt praktiska liv.

Anslag till
kyrkliga ändamål m. m.
(Forts.)

Under sådana förhållanden förefaller det mig, herr talman, som om man någon gång borde börja röra vid denna sak och se till, att pengarna verkligen praktiskt användas för det stora syfte som så högt överskuggar allt annat. Följaktligen hemställer jag, fortfarande som en opinionsyttring, att riksdagen vid denna punkt ville förklara, att de under åttonde huvudtiteln uppförda anslag till kyrkliga ändamål beviljas allenast under förväntan, att den andliga vägledning och självård för folket, som därmed avses, icke förblir en tom dekoration vid gudstjänsttider och andra högtidliga tillfällen, utan att kyrkan tager initiativ till att de krav på individer och samhälle, som av densamma skola predikas, må omsättas i praktiken och bli vägledande även för den vardagliga politiken i regering, riksdag, ämbetsverk, partiorganisationer, press och annorstädes.

Herr Bergqvist: Så vitt jag förstår herr Lindhagens yttrande, riktade det sig mera mot åhörarna än mot prästerskapet, och därför skulle det icke för mig vara anledning att yrka avslag på, vad han hemställer.

Jag ber dock i alla fall, herr talman, få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Jag uppfattade den siste ärade talarens yttrande så, som om prästerskapet vore oemottagligt för en sådan verksamhet, och att det var därför som han fattade det såsom icke på allvar sagt mot prästerskapet utan mot åhörarna. Men denna motivering gäller just prästerskapet, fastän det framgår kanske av den siste ärade talarens yttrande, att en sådan hänvändelse måste vara utan något resultat. Ty de tänka icke göra något. Jag hoppas emellertid, att under tidernas längd de gamla sanningarna skola kunna genombryta även sådana granitklippor, och vågar därför vidhålla mitt yrkande.

Herr Klefbeck: Jag vill endast i förbigående påpeka, att det väsentliga av de anslag, som här äro upptagna för kyrkliga ändamål, utgör en ersättning för vad som indragits av prästerskapets tionde och annat sådant.

Men vad sedan själva saken beträffar, vill jag på det varmaste stryka under de motiv, som ligga bakom det av herr Lindhagen framförda yrkandet. Ty det vore ju ett önskemål över alla andra, om vad han och jag och många andra predika på söndagarna verkligen skulle kunna komma att realiseras i praktiken och i vardagslivet. Men jag hemställer till kammaren, om det är möjligt att genom ett riksdagsbeslut åstadkomma, att dessa hans önskemål förverkligas. Jag ser icke någon annan väg för att nå fram till ett bättre resultat i detta avseende, dit både han och jag vill komma, än att vi alla, som hava dessa varma intressen, bliva så mycket ivrigare både att predika dem och att *praktisera* dem.

Herr Bergqvist: Jag vill i anledning av herr Lindhagens senaste yttrande säga, att vi präster visst icke äro några »ogenom-

trängliga granitklippor», när det gäller sådana vädjanden, som herr Lindhagen framställt. Tvärtom är det vår livligaste och varmaste önskan, att dessa sanningar, som herr Lindhagen gång på gång så be- hjärtansvärt här framhållit, verkligen måtte genomtränga allmänheten, först oss präster själva och sedan dem, för vilka vi skola förkunna de gamla sanningarna. Så till vida instämmer jag på det allra livligaste i herr Lindhagens framställda tankar, och jag är honom mycket tack- sam därför, att han icke tröttnar att påminna om dem. Men jag kunde verkligen icke fatta det tillägg, som herr Lindhagen föreslog till denna punkt, såsom i förevarande sammanhang allvarligt menat och det var därför, som jag svarade litet skämtsamt.

Anslag till kyrkliga ändamål m. m.
(Forts.)

Herr Lindhagen: Då den förut av mig antydda motionen var före här i kammaren, skulle det tillfälliga utskottets utlåtande, vari motionen behandlades, försvaras också av en kyrkans tjänare, och han förklarade, att motionen på honom verkat så, att han blivit mera för- härdad än förut. Detta påminner ju något om granitklippor det också.

Emellertid förstår jag av detta, att saken är svår. Men jag tycker, att den tid, då man gått till väga på detta schablonmässiga sätt utan att verkligen försöka göra allvar av saken, den tiden borde vara slut nu, och vi borde nu försöka andra vägar. Vägarna äro tusende och kunna icke vara endast en, men att dessa pengar bli försöksvis i någon mån använda av kyrkan i den riktning jag antytt är en av dessa tusende vägar, och därför har jag rekommenderat den, ty det är bättre att försöka en av dessa vägar än ingen alls.

Herr talmannen: Herr Lindhagen har under överlägg- ningen framställt följande yrkande: Att riksdagen vid denna punkt ville förklara, att de under åttonde huvudtiteln uppförda anslag till kyrkliga ändamål beviljas allenast under förväntan, att den andliga vägledning och själavård för folket, som därmed avses, icke förblir en tom dekoration vid gudstjänsttider och andra högtidliga tillfällen, utan att kyrkan tager initiativ till att de krav på individer och samhälle, som av densamma skola predikas, må omsättas i praktiken och bli vägledande även för den vardagliga politiken i regering, riksdag, äm- betsverk, partiorganisationer och press och annorstädes.

Då detta av herr Lindhagen framställda yrkande icke har något stöd vare sig i den kungl. propositionen eller i någon motion och ej heller blivit av utskott behandlat, vägrar jag att framställa proposition å detsamma.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Herr Lindhagen: Jag väntade mig verkligen inte detta, men finner det nu förklarligt, då formerna här spela en så stor roll och slå krokben för allt möjligt, så att man icke bör förvåna sig över någonting. Att man vid ett beslut på grund av ett utskottsutlåtande skall kunna få göra en tilläggsmotivering är väl en minimal fordran på

Anslag till
kyrkliga änn-
dämål m. m.
(Forts.)

parlamentariska förhandlingar. Annars blir man ju fullkomligt strypt av formerna och får inte alls något rum för de verkliga realiteterna.

Det sker emellertid än så och än så, och jag har i andra kammaren varit med om att man fått begära en avsevärd ökning på ett anslag utan att någon motion varit väckt. Nämnda kammares dåvarande talman, greve de la Gardie tog sig visserligen en funderare och tillkallade sakkunniga för att dryfta frågan, men man kom till det resultatet, att framställandet av ett sådant yrkande inte kunde förvägras. Så mycket hellre bör man väl då kunna under en diskussion göra en tilläggsmotivering för sitt handlande. Det har förekommit många gånger. Men herr talmannen är här lagen och icke evangelium på det politiska området, och därför kan man förstå, att det har slutat som det har slutat.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 8 B, angående regleringen av utgifterna under tilläggsstatens för år 1920 åttonde huvudtitel, innefattande anslagen till ekklesiastikdepartementet.

Punkterna 1—6.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 7.

Lades till handlingarna.

Punkterna 8 och 9.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 10.

Lades till handlingarna.

Punkterna 11—15.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 16.

Lades till handlingarna.

Punkten 17.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 18.

Lades till handlingarna.

Punkterna 19—22.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 23.

Lades till handlingarna.

Punkterna 24—27.

Vad utskottet hemställt bifölles.

Punkterna 28 och 29.

Lades till handlingarna.

Punkterna 30—38.

Vad utskottet hemställt bifölles.

Punkten 39.

Lades till handlingarna.

Punkterna 40—43.

Vad utskottet hemställt bifölles.

Punkten 44.

Lades till handlingarna.

Punkterna 45—48.

Vad utskottet hemställt bifölles.

Punkten 49.

Lades till handlingarna.

Punkterna 50—57.

Vad utskottet hemställt bifölles.

Punkten 58.

Lades till handlingarna.

Punkterna 59—74.

Vad utskottet hemställt bifölles.

Punkterna 75 och 76.

Lades till handlingarna.

Punkterna 77 och 78.

Vad utskottet hemställt bifölles.

Punkten 79.

Lades till handlingarna.

Punkten 80.

Utskottets hemställan bifölles.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 12,14 på natten.

In fidem
G. H. Berggren.

Torsdagen den 29 april.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 168, angående utredning rörande åtgärder till avhjälpande av läkarbristen i de norrländska länen; och

nr 169, rörande åvägabringande av utredning och förslag angående åtgärder för beredande av nödig sjukvård åt befolkningen i övre Norrlands fjällbygder.

Efter föredragning av ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag nr 568, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 17, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande åt de i norra delarna av landet stationerade statsanställda av vissa särskilda avlöningsförmåner, beslöt första kammaren hänvisa detta ärende till sitt andra tillfälliga utskott.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtande nr 4: I och II samt 76—85, bankoutskottets utlåtande nr 44 och memorial nr 45 ävensom första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 30.

Herr vice talmannen erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag får hemställa, att kammaren måtte besluta, att de på föredragningslistan för dagen upptagna ärendena under punkten 1 och under punkterna 5—11 i nu angiven ordning sättas främst bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan för kammarens sammanträde onsdagen den 5 maj.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3,10 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
